

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2018 m. gegužė

PARENGTA

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ IR APIBENDRINIMO DEPARTAMENTO

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	4
ANK 573 straipsnio 4 dalies, 608 straipsnio 1 dalies ir 629 straipsnio 1 dalies taikymas	4
<i>Dėl administracinio nusižengimo protokolo surašymo administracinėn atsakomybėn patrauktam asmeniui nedalyvaujant ir tinkamo pranešimo tam asmeniui apie bylos nagrinėjimą</i>	4
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	5
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	5
BK 67 straipsnio 2 dalies 1 punkto, 68 straipsnio 1 dalies taikymas	5
<i>Dėl baudžiamosios poveikio priemonės – draudimo naudotis specialia teise vairuoti transporto priemonės termino skaičiavimo pradžios</i>	5
BK 144 straipsnio taikymas	6
<i>Dėl vertinimo, ar nukentėjusiam asmeniui grėsė pavojus gyvybei, ir pareigos pasirūpinti nukentėjusiu asmeniu atsiradimo pagrindų</i>	6
BK 167 straipsnio 1 dalies taikymas	7
<i>Dėl BK 167 straipsnio 1 dalies taikymo ir asmens teisės į privatų gyvenimą (privataus gyvenimo gerbimą) apsaugos</i>	7
BK 213 straipsnio 1 dalies taikymas	8
<i>Dėl nedidelio kiekio netikrų pinigų laikymo kaip BK 213 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nusikaltimo sudėties požymio</i>	8
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	9
BPK 20 straipsnio taikymas	9
<i>Dėl parodymų, kurių negalima patikrinti, vertinimo</i>	9
<i>Dėl poligrafo duomenų pripažinimo</i>	10
<i>Dėl slapto sekimo požymių turinčių veiksmų</i>	10
BPK 145 straipsnio taikymas	11
<i>Dėl kratos teisėtumo</i>	11
III. CIVILINĖS BYLOS	12
Asmenys	12
<i>Dėl juridinio asmens dalyvio subsidiariosios atsakomybės po individualios įmonės pertvarkymo į uždarają akcinę bendrovę (CK 2.104 straipsnis)</i>	12
<i>Dėl juridinio asmens ir jos valdymo organų veiklos tyrimo</i>	13
Daiktinė teisė	14
<i>Dėl hipotekos teisėjo nutarties, kuria nutarta pradėti priverstinio išieškojimo iš pagrindinių skolininkų ir iš svetimo daikto hipoteka įkeisto turto veiksmus, vykdymo, kai įkaito davėjui, juridiniam asmeniui, yra iškelta bankroto byla, senaties termino tokiam vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti taikymo</i> ..	14
Paveldėjimo teisė	15
<i>Dėl testatoriaus pareiškimo panaikinti testamentą pripažinimo negaliojančiu padarinių</i>	15
Šeimos teisė	15
<i>Dėl reikalavimo nutraukti santuoką jurisdikcijos</i>	15
Sutarčių teisė	16
<i>Dėl vienos iš verslininkui taikomos sutartinės civilinės atsakomybės sąlygos – priežastinio ryšio tarp netinkamo prievolės vykdymo ir atsiradusios žalos (ne)egzistavimo – bei kreditoriaus veiksmų įtakos nuostolių atsiradimui</i>	16
<i>Dėl patalpų nuomos sutarties nutraukimo ir iškeldinimo</i>	18
<i>Dėl banko, perėmusio dalį kito bankrutuojančio banko turto, teisių, sandorių ir įsipareigojimų pagal Bankų įstatymo 76^l straipsnį, galimybės CK 6.204 straipsnio pagrindu pakeisti perimtų terminuotųjų indėlių sutarčių sąlygas</i>	19
Viešieji pirkimai	20
<i>Dėl ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų nustatymo</i>	20
<i>Dėl maksimalios viešojo pirkimo kainos nustatymo</i>	21
<i>Dėl tiekėjų pareigos pasiūlyme išviešinti subtiekéjus ir kitus tiesioginiam sutarties vykdymui pasitelkiamus ūkio subjektus (subtiekéjų subtiekéjus)</i>	23

Civilinio proceso teisė	23
<i>Dėl atlyginimo nuostolių, patirtų dėl laikinųjų apsaugos priemonių – visų darbuotojo darbinių funkcijų vykdymo sustabdymo – taikymo</i>	23
Statybų teisė	24
<i>Dėl projektavimo sąlygų sąvado, statybos leidimo ir statinių pripažinimo tinkamais naudoti akto pripažinimo negaliojančiais bei statybos padarinių šalinimo</i>	24
Bankroto teisė	26
<i>Dėl nuostolių, atsiradusių neturint galimybės naudotis patalpomis, kurios užimtos bankrutuojančiai įmonei priklausančiu turtu, atlyginimo</i>	26

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 573 straipsnio 4 dalies, 608 straipsnio 1 dalies ir 629 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl administracinio nusižengimo protokolo surašymo administracinėn atsakomybėn patrauktam asmeniui nedalyvaujant ir tinkamo pranešimo tam asmeniui apie bylos nagrinėjimą

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje pareiškėja teigė, kad administracinio teisės pažeidimo protokolas surašytas ir byla išnagrinėta tinkamai jai nepranešus apie šio protokolo surašymo ir bylos nagrinėjimo apylinkės teisme laiką ir vietą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pirmiausia atkreipė dėmesį į tai, kad pagal ANK 608 straipsnio 1 dalyje nustatytą tvarką administracinio nusižengimo protokolas surašomas dalyvaujant administracinėn atsakomybėn traukiamam asmeniui, ir tik tuo atveju, kai administracinėn atsakomybėn traukiamas asmuo antrą kartą šaukiamas neatvyko (šaukimai jam turi būti įteikti), administracinio nusižengimo protokolas gali būti surašytas tam asmeniui nedalyvaujant. Teisėjų kolegija nurodė, kad šioje byloje, kaip matyti iš Lietuvos pašto siuntų paieškos informacijos, pirmą kartą siūsta registruota siunta pareiškėjai buvo įteikta, tuo tarpu pakartotinai šaukimai, kuriais vėliau ji buvo kviečiama atvykti dėl administracinio nusižengimo protokolo surašymo jai neįteikti. Šiuo atveju, pasak teisėjų kolegijos, administracinio nusižengimo protokolas buvo surašytas pareiškėjai apie tai tinkamai nepranešus ir pažeidžiant ANK 608 straipsnio 1 dalies nuostatas.

Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo ir tai, kad, kaip matyti iš bylos medžiagos, pareiškėjai adresu Alytuje siūsti teismo šaukimai į Alytaus rajono apylinkės teismo posėdį 2017 m. birželio 21 d., liepos 5 d., liepos 19 d. grįžo neįteikti (nurodyta, kad neatsiėmė pašte). 2017 m. liepos 5 d. priimta Alytaus rajono apylinkės teismo nutartis atvesdinti pareiškėją į 2017 m. liepos 19 d. teismo posėdį, tačiau Teisme gautas Alytaus apskrities VPK raštas, jog atvesdinti jos nėra galimybės, kadangi ji nurodytoje vietoje adresu Alytuje nerasta. 2017 m. liepos 24 d. elektroniniu būdu – per „Facebook“ paskyrą – pareiškėjai buvo išsiūstas teismo pranešimas apie administracinio nusižengimo bylos nagrinėjimą 2017 m. rugsėjo 25 d., o 2017 m. liepos 27 d. Alytaus rajono apylinkės teisme iš pareiškėjos seseriai priklausančio išmaniojo telefono el. pašto gautas laiškas su pareiškėjos prašymu bylą nagrinėti raštišku būdu jai esant išvykus iš Lietuvos. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad, iš Lietuvos teismų informacinės sistemos duomenų matyti, jog 2017 m. liepos 27 d. Alytaus rajono apylinkės teisme užregistruotas kitas dokumentas, kurio esmė – pareiškėjos prašymas dėl bylos nagrinėjimo nedalyvaujant. Alytaus rajono apylinkės teismo skundžiamame nutarime nurodyta, kad pareiškėjai apie teismo posėdį buvo pranešta laiku bei tinkamai ir ji sutiko, kad byla būtų išnagrinėta jai nedalyvaujant.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad ANK 573 straipsnio 4 dalyje, be kita ko, nustatyta, jog kitiems asmenims teismas šaukimus, pranešimus, skundų kopijas (nuorašus) ir kitus procesinius dokumentus įteikia elektroninių ryšių priemonėmis, jeigu jie pageidauja procesinius dokumentus gauti tokiu būdu ir yra nurodę gavėjo elektroninio pašto adresą arba kitą elektroninių ryšių priemonių adresą. Teismo šaukimų, pranešimų, skundų kopijų (nuorašų) ir kitų procesinių dokumentų įteikimo elektroninių ryšių priemonėmis tvarką ir formą nustato teisingumo ministras (procesiniai dokumentai elektroninių ryšių priemonėmis teismui pateikiami naudojantis Lietuvos teismų informacinės sistemos Viešųjų elektroninių paslaugų posistemiū). Tuo tarpu, kaip nurodė teisėjų kolegija, byloje nėra jokių

duomenų, kad traukiamas administracinėn atsakomybėn asmuo – pareiškėja pageidavo procesinius dokumentus gauti elektroninių ryšių priemonėmis ir yra nurodžiusi savo elektroninio pašto arba kitą elektroninių ryšių priemonių adresą. Be to, prašymas bylą nagrinėti rašytine tvarka buvo išsiųstas iš pareiškėjos seseriai priklausančio išmaniojo telefono, taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, traukiamas administracinėn atsakomybėn asmuo – pareiškėja apie bylos nagrinėjimą teisme nebuvo tinkamai informuota, dėl to buvo pažeistos jos teisės (susipažinti su bylos medžiaga, dalyvauti bylos nagrinėjime, teikti paaiškinimus ir gintis, naudotis advokato pagalba, apskųsti teismo procesinius sprendimus ir kt.).

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad šioje byloje buvo padarytas esminis proceso teisės pažeidimas, tačiau, pažymėjusi tai, kad terminas skirti pareiškėjai administracinę nuobaudą baigėsi, skundžiamą apylinkės teismo nutarimą panaikino ir administracinio nusižengimo teiseną nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 22 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-31-693/2018

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 67 straipsnio 2 dalies 1 punkto, 68 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl baudžiamosios poveikio priemonės – draudimo naudotis specialia teise vairuoti transporto priemones termino skaičiavimo pradžios

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje O. M. pirmosios instancijos teismo buvo nuteistas pagal BK 281 straipsnio 7 dalį. Vadovaujantis BK 67 straipsnio 2 dalies 1 punktu, 68 straipsniu jam paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – draudimas naudotis specialia teise vairuoti transporto priemones dvejimms metams; šios baudžiamojo poveikio priemonės terminą nustatyta skaičiuoti nuo 2017 m. gegužės 29 d., t. y. nusikaltimo padarymo dienos, kada buvo pritaikyta kardomoji priemonė – dokumento – pažymėjimo atėmimas. Kasaciniu skundu prokuroras teigė, kad O. M. paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės terminas turėtų būti skaičiuojamas nuo apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio paskelbimo dienos.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija (toliau – išplėstinė teisėjų kolegija) nurodė, kad 2017 m. gegužės 29 d. nutarimu O. M. buvo skirta kardomoji priemonė – dokumento paėmimas ir paimitas jo vairuotojo pažymėjimas. Tą pačią dieną O. M. išduota pažyma apie kardomosios priemonės paskyrimą; laikinas leidimas vairuoti transporto priemones O. M. išduotas nebuvo. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje teismai nepriėmė sprendimų kardomosios priemonės – dokumento (vairuotojo pažymėjimo) paėmimo laiką įskaityti į paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę, o nustatė skaičiuoti baudžiamojo poveikio priemonės – draudimo naudotis specialia teise vairuoti transporto priemones – terminą nuo 2017 m. gegužės 29 d., t. y. nuo nutarimo skirti kardomąją priemonę priėmimo dienos. Pasak išplėstinės teisėjų kolegijos, akivaizdu, kad nuo 2017 m. gegužės 29 d. O. M. realiai buvo suvaržyta galimybė naudotis specialia teise vairuoti transporto priemones ir nors, kaip kasaciniame skunde nurodo prokuroras, dokumento – vairuotojo pažymėjimo – paėmimas šiuo atveju buvo tik kardomoji priemonė, kuri neatėmė teisės O. M. vairuoti transporto priemones, vertinant *de facto (faktiškai)* kaltininko patirtus suvaržymus, matyti, jog galimybės vairuoti transporto priemonę jis neteko iš karto po to, kai jam nutarimu buvo paskirta kardomoji priemonė, t. y. nuo 2017 m. gegužės 29 d. Išplėstinė teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadoms, kad šiuo atveju teisinga baudžiamojo poveikio priemonės terminą skaičiuoti nuo tos dienos, kai asmeniui buvo realiai atimta galimybė vairuoti transporto priemonę – šioje byloje tai buvo padaryta 2017 m. gegužės 29 d. nutarimu.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, kad pagrindu skaičiuoti baudžiamojo poveikio priemonės pradžią nuo vairuotojo pažymėjimo paėmimo dienos turėtų būti tai, jog šioje byloje taikytos kardomosios priemonės turinys faktiškai atitiko baudžiamojo

poveikio priemonės turinį, t. y. asmeniui buvo taikomi tokio paties pobūdžio ir griežtumo apribojimai (visiškas apribojimas naudotis teise vairuoti transporto priemones), kokie yra taikomi ir paskyrus baudžiamojo poveikio priemonę – uždraudimą naudotis specialia teise vairuoti transporto priemones. Ši kardomoji priemonė buvo skirta apriboti O. M. teisės valdyti didesnio pavojaus šaltinį – automobilį ir tokio pobūdžio draudimas skirtas pagal BPK 119 straipsnio nuostatas, turint tikslą užkirsti kelią naujų analogiškų nusikalstamų veikų padarymui. Dėl to kasacinis teismas prokuroro kasacinį skundą atmetė ir paliko galioti apeliacinės instancijos teismo nuosprendį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-144-628/2018

BK 144 straipsnio taikymas

Dėl vertinimo, ar nukentėjusiam asmeniui grėsė pavojus gyvybei, ir pareigos pasirūpinti nukentėjusiu asmeniu atsiradimo pagrindų

Nagrinėjamoje byloje kaltinimai A. T. ir R. V. buvo pareikšti pagal BK 144 straipsnį dėl to, kad jie, turėdami pareigą rūpintis nukentėjusiu asmeniu, kai grėsė pavojus šio žmogaus gyvybei, jam nepagelbėjo, nors turėjo galimybę suteikti jam pagalbą. Pareiga suteikti pagalbą nukentėjusiajam buvo kildinama iš to, kad jie patys sukėlė jam pavojų, t. y. neblaivų ir negalintį savimi pasirūpinti nukentėjusįjį, esantį sunkaus apsinuodijimo būklės, dėl kurios jam grėsė pavojus gyvybei ir buvo reikalinga medicininė pagalba, išnešė iš kavinės patalpų į lauką ir paliko prie staliuko, esančio prie kavinės, lauke esant 1,6 laipsnio šalčio; tuo tarpu pareiga rūpintis nukentėjusiuoju kaltinime kildinama atitinkamai R. V. ir A. T. iš jų darbo pobūdžio. Pirmosios instancijos teismas nuosprendžiu pripažino R. V. kaltu dėl nusikalstamos veikos pagal BK 144 straipsnį padarymo, o A. T. dėl šio kaltinimo išteisino. Apeliacinės instancijos teismo R. V. dėl kaltinimo pagal BK 144 straipsnį taip pat išteisintas.

Teisėjų kolegija, pagal prokuroro kasacinį skundą išnagrinėjusi šią baudžiamąją bylą, pirmiausia sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad vertinant nukentėjusiojo būseną ir sprendžiant, ar jis buvo gyvybei pavojingos komos būsenos, remiantis vien alkoholio kiekio kraujyje duomenimis, negalima daryti neginčytinos išvados dėl šio veikos požymio. Nepaisant to, kad toks alkoholio kiekis kraujyje (po mirties nukentėjusiojo kraujyje nustatyta 3,45 promilės etilo alkoholio) pagal medicinos mokslo žinias vertinamas kaip sunkus apsinuodijimas etilo alkoholiu, tačiau tokiais atvejais svarbios ir nukentėjusio asmens individualios savybės, be to, svarbu įvertinti, ar esamą būseną neturint specialaus išsilavinimo įmanoma įvertinti kaip gyvybei pavojingą. Kaip pažymėjo teisėjų kolegija, neabejotinai reali grėsmė gyvybei kyla tada, kai padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas arba kai akivaizdu, kad pagalbos nesuteikus žmogus mirs dėl kitų priežasčių, pavyzdžiui, nukraujavimo, akivaizdžių traumų ar kitų vizualiai matomų sveikatos sutrikimo požymių, kuriems pastebėti specialiosios žinios ar įgūdžiai nėra būtini. Pasak teisėjų kolegijos, nustatytos aplinkybės byloje patvirtina, kad išvedimo iš kavinės metu nukentėjusiojo būklė neleido daryti išvados apie realiai jo gyvybei gresiantį pavojų (apsaugos darbuotojai jam padėjo išeiti, jis nevėmė, nebuvo kitų aiškių požymių dėl pavojaus jo gyvybei). Taigi bylos duomenimis nenustatyta išskirtinių aplinkybių, kurios būtų buvusios pagrįsta priežastis apsaugos darbuotojams elgtis kitaip ir suabejoti nukentėjusiojo saugumu, įtarti gresiantį pavojų jo gyvybei. Teisėjų kolegijos vertinimu, šiuo atveju be specialių medicinos žinių nebuvo pagrindo tikėtis ir galimybės numatyti, kad gali kilti grėsmė nukentėjusiojo gyvybei. Be to, teisėjų kolegijos nuomone, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai R. V. ir A. T. veiksmus su nukentėjusiuoju jo atžvilgiu įvertino ne kaip prievartą, panaudotą dėl įvairaus pobūdžio T. K. pažeidimų, susijusių su viešąja tvarka, bet, priešingai, kaip pagalbą išeiti iš kavinės patalpų pasibaigus renginiui.

Kasacinis teismas pritarė ir apeliacinės instancijos teismo išvadai, kad iš R. V. pareigos renginio metu užtikrinti viešąją tvarką negalima kildinti pareigos asmeniškai pasirūpinti nukentėjusiuoju. Pasak teisėjų kolegijos, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad paslaugų sutartis nelaikytina pakankamu pagrindu susiformuoti pareigai pasirūpinti nukentėjusiu asmeniu, atitinkančiai BK 144 straipsnio dispozicijos požymį. Pareiga pasirūpinti nukentėjusiuoju

dėl einamų pareigų gali kilti ir iš sutartinių santykių, tačiau tokie santykiai turi būti susiję su konkrečiu asmens apsauga, įsipareigojimu užtikrinti jo saugumą (pvz., privačios apsaugos sutartis). Tuo tarpu, kaip pažymėjo teisėjų kolegija, nagrinėjamos bylos aplinkybės to neatitiko, nes R. V. pareiga, kilusi iš minėtos paslaugų sutarties, buvo nukreipta į bendrai viešos tvarkos palaikymą atstovaujant ne asmeniškai nukentėjusiojo interesams, bet UAB „P“. Pasak teisėjų kolegijos, viešosios tvarkos palaikymas nėra tapatu įsipareigojimui rūpintis asmeniškai vieno konkrečiu asmens saugumu, todėl teismai teisingai nurodė, kad jų kaip apsaugos darbuotojų pareiga buvo saugoti viešąją tvarką. Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį ir į tai, kad R. V. ir A. T. susidariusios situacijos metu nukentėjusiojo atžvilgiu turėjo bendras moralines pareigas, kaip ir visi kiti šalia nukentėjusiojo buvę asmenys, gresiant pavojui suteikti pagalbą. Teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas teisingai atkreipė dėmesį į tai, kad ne visi veiksmai, susiję su abejingumu, nesirūpinimu ar atsainiu požiūriu į asmens būklę, atitinka BK 144 straipsnyje įtvirtintos sudėties požymius. Kaip nurodė teisėjų kolegija, apsaugos darbuotojų praktika palydėti apsaugojamus asmenis baigiantis renginiui yra pakankamai rizikinga dėl kavinės klientų saugumo, tačiau nagrinėjamu atveju byloje nėra įrodymų, kurie duotų pagrindą neabejotinai išvadai, jog tokia rizika peržengė moralinės atsakomybės ribas ir apsaugos darbuotojų veiksams turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija atmetė prokuroro kasacinį skundą ir paliko galioti išteisinamąjį apeliacinės instancijos teismo nuosprendį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-148-303/2018

BK 167 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl BK 167 straipsnio 1 dalies taikymo ir asmens teisės į privatų gyvenimą (privataus gyvenimo gerbimą) apsaugos

Šioje baudžiamojoje byloje, be kita ko, buvo keliamas klausimas, ar asmenų duomenys, kurių neteisėtas rinkimas buvo nustatytas, iš tiesų laikytini tokiais svarbiais duomenimis apie asmens privatų gyvenimą, ar jų rinkimo aplinkybės yra tokios pavojingos, kad visiems – tiek ieškojusiems informacijos asmenims, tiek ją suteikusiam asmeniui – reikėtų taikyti būtent baudžiamąją atsakomybę, numatytą už privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą.

Sprendama BK 167 straipsnio 1 dalies taikymo klausimus, išplėstinė teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad pagal formuojamą kasacinio teismo praktiką, neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas visų pirma sietinas su informacijos gavimo būdo ir pažeisto asmens privatumo įvertinimu. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad jokių padarinių, kaip būtino požymio, neįtvirtinimas BK 167 straipsnio 1 dalies sudėtyje, veikos aprašymas formalia nusikaltimo sudėtimi nereiškia, jog, sprendžiant dėl konkrečios veikos kvalifikavimo pagal šį straipsnį, nereikalaujama įvertinti panaudotų konkrečių neteisėto informacijos rinkimo priemonių, nustatyti, kaip ir į kokią privataus asmens gyvenimo sritį jomis buvo įsiterpta. Pasak išplėstinės teisėjų kolegijos, aiškinant BK 167 straipsnio 1 dalies taikymo galimybes, neteisinga būtų teigti, kad informacijos rinkimo neteisėtumas baudžiamąja prasme sietinas su bet kokio pobūdžio informacijos apie asmenį rinkimu, bet kokiais jos rinkimo būdais, nevertinant konkrečiai renkamos informacijos pobūdžio, rinkimo tikslo, trukmės, surinktos informacijos kiekio. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, vertinant tokią visumą, taip pat svarbu atsižvelgti į renkamos informacijos ryšį su konkrečiu asmens privatu gyvenimu (ar ji susijusi su išties svarbiais asmens privataus gyvenimo aspektais arba nors savaime nėra intymi, bet yra surinkta privatumą ribojančiais, paprastai teismo sankcijos reikalaujančiais būdais; ar tai tik bendresnio pobūdžio, dažnai įvairiais atvejais paties asmens atskleidžiama informacija). Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo ir tai, kad baudžiamoji teisė yra *ultima ratio* (*paskutinė priemonė*), todėl tokia atsakomybė, vertinant BK 167 straipsnio 1 dalyje numatytą veiką, turėtų būti taikoma už pačius sunkiausius asmens privataus gyvenimo pažeidimus.

Išnagrinėjusi šią baudžiamąją bylą, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad darydamas priešingas išvadas, nei padarė pirmosios instancijos teismas, apeliacinės instancijos teismas naujame

apkaltinamajame nuosprendyje sureikšmino patį informacijos rinkimo faktą ir neatkreipė dėmesio į kitas byloje nustatytas aplinkybes. Kvalifikuodamas policijos pareigūno V. J. veiką pagal BK 167 straipsnį, apeliacinės instancijos teismas tinkamai neįvertino šio asmens tyčios kryptingumo, aplinkybės, kad informacija surinkta V. J. piktnaudžiavus tarnybos policijoje suteiktomis galimybėmis naudotis neviešais privačių fizinių asmenų registrais, o tai, visų pirma, pavojingai pažeidžia siekį užtikrinti teisinės valstybės ir pagarbos žmogaus teisėms principus atitinkančią policijos veiklą, šioje institucijoje tvarkant asmens duomenis, ir yra V. J. inkriminuoto kito apysunkio nusikaltimo – piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi sudėties dalis. Pasak išplėstinės teisėjų kolegijos, apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė ir į informacijos užsakovų rinkimo tikslus, surinktos apie kiekvieną asmenį informacijos kiekį, nevertino informacijos ryšio su fizinių asmenų privačiu gyvenimu. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad šiuo atveju renkant ypatingus asmens duomenis apie asmenį buvo atskleistas šio asmens teistumo neturėjimo faktas, o ne teistumas; kalbant apie kitus rinktus duomenis iš esmės buvo surinkta palyginti nedaug bendresnio pobūdžio kiekvieno asmens duomenų. Tokio pobūdžio duomenys, nors susiję su atitinkamų asmenų privataus gyvenimo aspektais (tokiais kaip tapatybė, šeimos padėtis, darbo vieta, gyvenamoji vieta), atsižvelgiant į duomenų turinį, jų rinkimo tikslą, išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, neatskleidė jautrios ir detalios informacijos apie privatų konkrečių asmenų gyvenimą. Tuo tarpu pirmosios instancijos teismas, vertindamas išaiškintos nusikalstamos veikos pavojingumą, pasak išplėstinės teisėjų kolegijos, pagrįstai atkreipė dėmesį į tai, kad visų nukentėjusiųjų pozicija byloje dėl jų patirtos žalos nebuvo išsiaiškinta. Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo ir tai, kad S. K. ir J. J. gynėjų kasaciniuose skunduose pagrįstai atkreiptas dėmesys į bendrininkavimo atskleidimo ir informacijos rinkimo užsakovų kaltės nustatymo trūkumus neišdėstant konkrečių argumentų, kad J. J. ir S. K. suprato ir siekė, kad juos dominanti informacija apie kitus asmenis policijos pareigūno bus surinkta būtent neteisėtai.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad pagal byloje nustatytas aplinkybes nėra pagrindo teigti, jog apeliacinės instancijos teismo išvados dėl BK 167 straipsnio 1 dalies taikymo nuteistiesiems V. J., S. K. ir atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui J. J. yra teisingos ir pripažintinos tinkamu baudžiamojo įstatymo pritaikymu. Dėl to kasacinis teismas apeliacinės instancijos nuosprendžio dalį dėl V. J., S. K. nuteisimo, o J. J. atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės panaikino ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalis dėl šių asmenų išteisinimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84-489/2018

BK 213 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl nedidelio kiekio netikrų pinigų laikymo kaip BK 213 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nusikaltimo sudėties požymio

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje E. B. buvo kaltinamas pagal BK 213 straipsnio 1 dalį už tai, kad atliktos kratos E. B. gyvenamojoje vietoje metu, be kitų daiktų, buvo surastas ir paimtas vienas netikras 20 Eur banknotas. Pirmosios instancijos teismas pagal BK 213 straipsnio 1 dalį E. B. išteisino, nurodęs, kad baudžiamoji atsakomybė numatyta tik už žinomai netikrų pinigų, kurie gauti kaip tikri, nedidelio kiekio realizavimą, o apeliacinės instancijos teismas dėl šios dalies E. B. išteisinamąjį nuosprendį panaikino ir priėmė apkaltinamąjį nuosprendį.

Teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, kad pagal teismų praktiką baudžiamoji atsakomybė pagal BK 213 straipsnį kyla tada, kai padarant bent vieną šio straipsnio dispozicijoje numatytų veikų pažeidžiama finansų sistema. Pagal BK 213 straipsnio 1 dalies dispoziciją baudžiamoji atsakomybė numatyta, be kita ko, ir už netikrų ar suklastotų pinigų įgijimą ir laikymą, neturint tikslo juos paleisti į apyvartą, šiuo atveju įstatymo leidėjui neeliminuojuant atsakomybės už jų nedidelio kiekio įgijimą ir laikymą ir neišskiriant, ar jie įgyti kaip tikri, ar ne. Pasak teisėjų kolegijos, pirmosios instancijos teismo išvados, kad baudžiamoji atsakomybė numatyta tik už žinomai netikrų pinigų, kurie gauti kaip tikri, nedidelio kiekio realizavimą, o ne jų laikymą, nepagrįstos. Vis dėlto, teisėjų kolegijos vertinimu,

nors formaliai nagrinėjama E. B. veika atitinka BK 213 straipsnio 1 dalies dispoziciją, tačiau įvertinus, kad nuteistasis E. B. namuose laikė tik vieną nedidelio nominalo netikrą banknotą, atsižvelgus į jo laikymo aplinkybes, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nepaneigta, kad jis šį banknotą naudojo kaip knygos skirtuką, neigiamų padarinių finansų sistemai nepadaryta, ši veika aiškiai nesiekia tokio pavojingumo, kuris pagrįstų baudžiamosios atsakomybės už šią veiką taikymą.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, pripažindamas E. B. dėl šios veikos kaltu pagal BK 213 straipsnio 1 dalį, netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą. Tuo tarpu pirmosios instancijos teismas, nors ir pateikė netikslų išteisinimo argumentavimą, tačiau priėmė baudžiamąjį įstatymą atitinkantį sprendimą E. B. dėl šios veikos išteisinti kaip nepadariusį veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Dėl to kasacinis teismas šią apkaltinamojo nuosprendžio dalį E. B. panaikino ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137-511/2018

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 20 straipsnio taikymas

Dėl parodymų, kurių negalima patikrinti, vertinimo

Šioje baudžiamojoje byloje kasatorius (prokuroras) BPK 20 straipsnio kontekste prašė vertinti dviejų asmenų, dėl kurių ikiteisminis tyrimas išskirtas ir byla baigta baudžiamuoju teismo įsakymu, ikiteisminio tyrimo metu duotus parodymus.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą kasacine tvarka, nurodė, kad pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai konstatavo, jog byloje surinkti įrodymai nepatvirtina kaltinimo versijos ne tik dėl išteisintojo dalyvavimo darant nusikalstamą veiką, bet ir organizuotos grupės, akcizais apmokestinamų prekių įgijimo ir laikymo požymių buvimo. Vadinasi, šioje byloje neapklaustų asmenų, nuteistų kitoje byloje baudžiamuoju įsakymu, parodymai būtų pakankamai reikšmingi. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad kartu tai reiškia, jog šiuo atveju iš esmės nėra svarbios procesinės garantijos teisme neapklaustų liudytojų parodymų patikimumui patikrinti – juos patvirtinančių kitų kaltinančių įrodymų ar duomenų byloje nėra. Dėl liudytojų D. I. ir D. R. procesas buvo atskirtas į atskirą ikiteisminį tyrimą ir priimtas teismo baudžiamasis įsakymas, kuriuo jie nuteisti, t. y. byla išnagrinėta supaprastinto proceso tvarka (BPK 418 straipsnis). Pagal BPK 41 straipsnį teismo baudžiamasis įsakymas yra nuosprendis, kurį teismas priima nerengdamas bylos nagrinėjimo teisme. Tai reiškia, kad nagrinėjamoje byloje kaltinimo liudytojų gynyba neturėjo galimybės apklausti jokioje proceso stadijoje.

Teisėjų kolegija sprendė, kad, esant tokiai procesinei situacijai, kasatoriaus (prokuroro) nurodoma gynybos galimybė nagrinėjant baudžiamąją bylą pateikti savo įvykio versijas ir ginčyti D. R. bei D. I. parodymus, kvestionuoti jų patikimumą ir tikslumą, neigti jų pateiktą įvykio versiją, taip pat šių parodymų vertinimas lyginant kartu su kitais bylos duomenimis, kurį galėtų atlikti teismai, nėra pakankamos procesinės garantijos siekiant tinkamai patikrinti gynybos ir teismų neapklaustų asmenų parodymų patikimumą ir užtikrinti baudžiamojo proceso teisingumą (2017 m. kovo 2 d. sprendimas byloje *Palchik prieš Ukrainą*, peticijos Nr. 16980/06, par. 48; 2018 m. sausio 23 d. sprendimas byloje *Kuchta prieš Lenkiją*, peticijos Nr. 58683/08, par. 66). Šiame kontekste teisėjų kolegija priminė, kad įrodymų visumos vertinimo reikalavimas (BPK 20 straipsnio 5 dalis) nereiškia, jog faktinėms aplinkybėms nustatyti turi būti išnaudojamos visos įmanomos įrodinėjimo priemonės. Teisingą teismo baigiamojo akto priėmimą lemia ne įrodinėjimo apimtis, o daromų teisinių išvadų pagrįstumas. Tai, kad teismai nesivadovavo minėtų asmenų parodymais, nereiškia, jog teismų išvados neteisingos, o priimti teismų sprendimai – nepagrįsti ir neteisėti.

Teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadai, kad nagrinėjamu atveju nėra procesinės galimybės užtikrinti pakankamo D. I. ir D. R. ikiteisminio tyrimo metu duotų parodymų

patikimumo patikrinimo, taigi, jų panaudojimas neatitiktų atitinkamų EŽTT ir kasacinės instancijos teismo jurisprudencijoje suformuotų reikalavimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-67-699/2018

Dėl poligrafo duomenų pripažinimo

Kasaciniame skunde nuteistasis teigė, kad bylos nagrinėjimo metu jis prašė atlikti jo ir nukentėjusiojo parodymų patikrinimą psichofiziologiniu metodu. Apeliacinės instancijos teismas prašymą atmetė nurodydamas, kad tyrimo poligrafo duomenys įrodymais nepripažįstami.

Kasatorius nesutikimą su apeliacinės instancijos teismo sprendimu motyvavo tuo, kad baudžiamojo proceso analizė ir teismų praktika duoda pagrindo nesutikti su tokiu apeliacinės instancijos teismo vertinimu: pagal BPK 89, 205, 206 straipsnius objektų, tarp jų ir žmogaus kūno, tyrimą gali atlikti specialistai, turintys reikiamų specialių žinių bei įgūdžių; specialisto išvada BPK 20 straipsnio prasme gali būti priskirta prie įrodymų, nustatant kaltę asmens, įtariamo padarius nusikalstamą veiką; tyrimą poligrafo atlieka specialistas, todėl toks tyrimas traktuotinas kaip specialisto išvada; baudžiamosiose bylose atliekami įvairūs specialistų tyrimai, nė vienas jų detaliam neregamentuojamas BPK normomis, bet įrodymu specialisto išvada yra pripažįstama, nes tokia įrodymų rūšis numatyta BPK.

Teisėjų kolegija, atsakydama į kasacinio skundo argumentus, pažymėjo, kad tyrimas poligrafo gali būti priemonė bylos duomenims surinkti, siekiant išsiaiškinti tyrimo kryptis, strategiją, – pagalbinė priemonė sėkmingam ikiteisminiam tyrimui, tačiau ne veiksny, lemiantis ar darantis įtaką teismo sprendimui, nes poligrafas yra žmogaus emocinę būseną fiksuojantis prietaisas, atliekantis įvairių su žmogaus emocijomis susijusių fiziologinių rodiklių registravimą, o ne nustatantis ar atskleidžiantis bylos aplinkybes. Poligrafo naudojimo tvarką, tyrimo poligrafo objektus ir atvejus, kada pagal įstatymą šis tyrimo metodas bei jo rezultatai gali būti naudojami, nustato Lietuvos Respublikos poligrafo įstatymas. Pagal šį įstatymą toks tyrimas gali būti atliekamas asmenims, kurių tarnyba yra susijusi su įslaptintos informacijos naudojimu, apsauga ar susipažinimu su ja (Poligrafo įstatymo 4 straipsnio 2 dalis). Dėl to duomenų, gautų naudojant poligrafą kitais atvejais, pagal BPK 20 straipsnio 1 dalies nuostatas negalima pripažinti įrodymais. Be to, pagal teismų praktiką poligrafas yra žmogaus emocinę būseną fiksuojantis prietaisas, atliekantis įvairių su žmogaus emocijomis susijusių fiziologinių rodiklių registravimą, o ne nustatantis ar atskleidžiantis bylos aplinkybes, todėl atliekant tyrimą poligrafo gauti duomenys neatitinka ir BPK 20 straipsnio 3 dalyje įtvirtintų įrodymams keliamų reikalavimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-166-699/2018

Dėl slapto sekimo požymių turinčių veiksmų

Šioje baudžiamojoje byloje nuteistieji V. J. Ir M. Š. kasaciniuose skunduose teigė, kad įstatymai nesuteikia teisės aplinkos apsaugos pareigūnams, kurie nėra kriminalinės žvalgybos subjektai, atlikti slapto sekimo veiksmus, patekti į privačią teritoriją be tinkamo asmens sutikimo, todėl atliekant tokius neteisėtus veiksmus surinkti duomenys negalėjo būti pripažinti įrodymais byloje ir jais negalėjo būti grindžiamos teismų išvados.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi šią bylą kasacine tvarka, pažymėjo, kad medžiagą, kurios pagrindu buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, surinko Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamento pareigūnai. Tuo metu, kai Aplinkos ministerijos Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamento pareigūnai atliko gautos informacijos patikrinimą, t. y. 2013 metų sausio mėnesį, aplinkos apsaugos organai nagrinėjo Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 242 straipsnio 1 dalyje išvardytų

administracinių teisės pažeidimų bylas, taigi aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai turėjo ATPK numatytus įgaliojimus.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad Aplinkos ministerijos Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamento pareigūnai, gavę informaciją apie tai, kad statybinės atliekos yra išpilamos teritorijoje, kurioje nėra tokių atliekų saugojimo ar perdavimo aikštelės, atliko patikrinimą. Per šį patikrinimą buvo nustatyta, kad UAB „S“ darbuotojai išveža statybinės atliekas iš buvusios Vilniaus duonos kepyklos teritorijos ir, pažeisdami aplinkos apsaugos teisės aktų reikalavimus, išpila jas tam neskirtose vietose. Tikrindami gautą informaciją, Aplinkos apsaugos departamento pareigūnai atliko faktinių duomenų patikrinimus vietoje, kurių metu buvo fiksuojamas vaizdas, atliekami matavimai, tikrino dokumentus, ėmė paaiškinimus, rinko kitus duomenis.

Apžvelgiamoje byloje teisėjų kolegija pažymėjo, kad kai kurie aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų veiksmai, kuriuos jie atliko nustatydami aplinkos apsaugą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimą padariusius asmenis, buvo panašūs į Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatyme numatytą veiksmą – sekimą: pareigūnai, patikrinę gautą informaciją, nustatė vietą, kurioje buvo išpilamos statybinės atliekos, vaizdo fiksavimo priemonėmis užfiksavo ten atliekamus darbus; sekdami paskui transporto priemones, iš kurių buvo išpiltos atliekos, nustatė vietą, iš kur tos atliekos buvo išvežamos; sekdami transporto priemones, nustatė kitas statybinių atliekų išpylimo vietas. Sekimas yra kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdas, kai informacija gaunama išskiriant, atpažįstant ir (ar) stebint objektą (Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo 2 straipsnio 17 dalis). Pagal Kriminalinės žvalgybos įstatymo 15 straipsnio 1 dalį sekimą iki 3 dienų leidžiama atlikti sankcionavus kriminalinės žvalgybos subjekto vadovui ar įgaliotam vadovo pavaduotojui kriminalinės žvalgybos pagrindinių institucijų nustatyta tvarka; jeigu sekimas atliekamas daugiau kaip 3 dienas, tačiau ne daugiau kaip 3 mėnesius, tęsti sekimą galima tik sankcionavus prokurorui. Teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad pagal Kriminalinės žvalgybos įstatymo 15 straipsnio 1 dalį kriminalinės žvalgybos metu negali būti pažeistos žmogaus teisės ir laisvės. Taigi sekimas kaip kriminalinės žvalgybos veiksmas yra objekto stebėjimas. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad nei V. J., nei M. Š. aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai nestebėjo (nesekė).

Apžvelgiamoje byloje kasacinės instancijos teismas pažymėjo ir tai, kad pats savaime kokio nors objekto stebėjimas yra bendrasis pažinimo metodas ir, jeigu juo nepažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės, nėra draudžiamas veiksmas, nesvarbu, kas – privatus asmuo ar valstybės pareigūnas – tą daro. Jeigu stebint objektą renkama informacija apie Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų saugomas vertybes, tai toks stebėjimas turi būti atliekamas įstatymų nustatyta tvarka, pavyzdžiui, informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą (Konstitucijos 22 straipsnio 3 dalis). Teisėjų kolegijos teigimu, nagrinėjamu atveju aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai stebėjo ir fiksavo tam tikras teritorijas, jose atliekamus darbus, transporto priemones ir tai fiksavo. Šiais veiksmais nebuvo renkama informacija apie kokio nors žmogaus privatų gyvenimą ar apie kokias nors kitas Konstitucijos ir įstatymų saugomas vertybes. Tokiais veiksmais aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai realizavo Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 15 punkte numatytą teisę ir pareigą imtis visų priemonių, kad pažeidimas būtų išaiškintas ir nustatyti pažeidėjai. Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, nėra pagrindo išvadai, jog aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų surinkta ir prokurorui pateikta medžiaga buvo gauta ne įstatymo nustatyta tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018

BPK 145 straipsnio taikymas

Dėl kratos teisėtumo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje vienas esminių nuteistojo E. J. kasacinio skundo argumentų buvo tai, kad jo kaltę padarius nusikaltimą, numatytą BK 260 straipsnio 2 dalyje, teismai grindė neteisėtos kratos metu gautais duomenimis.

Išnagrinėjusi bylą kasacine tvarka, teisėjų kolegija nurodė, kad ikiteisminio tyrimo teisėjos nutartimi buvo leista daryti kratą E. J. gyvenamojoje vietoje ir pagalbinėse patalpose, nuosavybės teise priklausančiose A. J., siekiant surasti ir paimti tyrimui reikšmingus daiktus ir dokumentus: narkotines, psichotropines medžiagas, kitus daiktus, susijusius su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis (svarstyklės, talpyklas, paketus, pakavimo medžiagas su galimais narkotinių medžiagų likučiais), mobiliojo ryšio telefonus, mobiliojo ryšio SIM korteles, fotonuotraukas, vaizdo ir garso įrašus, užrašus, grynuosius pinigus, kompiuterius, kompiuterines laikmenas, kitus daiktus ir dokumentus, kuriuose gali būti duomenų, galinčių turėti reikšmės nusikalstamų veikų tyrimui. Šios nutarties pagrindu atliktos kratos metu, be kita ko, malkinėje buvo rastos ir paimtos supakuotos narkotinės ir psichotropinės medžiagos. Byloje nustatyta, kad malkinė buvo pastatyta ne A. J. nuosavybės teise priklausančioje teritorijoje, o šalia jos. Teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadoms, kad BPK 145 straipsnis imperatyviai neapibrėžia, kiek tiksliai turi būti nurodyta patalpa ar kitokia vieta, kurioje gali būti daroma krata, ir nurodė, jog baudžiamajame procese kratai, kaip duomenų gavimo būdai, įgyvendinti nekeliamos sąlygos, nustatytos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normose, reglamentuojančiose turto valdymą, nuosavybės teises į objektą ir pan. BPK 145 straipsnio 1 dalyje nurodytas pagrindas kratai suponuoja, kad ši procesinė prievartos priemonė gali būti taikoma nepriklausomai nuo to, kas disponuoja, turi nuosavybės teise kokį nors objektą, kuriame bus daroma krata, taip pat kratą galima atlikti ne tik pas įtariamąjį, bet ir pas kitą asmenį.

Teisėjų kolegija nurodė, kad nagrinėjamoje byloje nustatyta, jog nors malkinė, kurioje rastos narkotinės ir psichotropinės medžiagos, buvo pastatyta už nuteistojo sūnui A. J. nuosavybės teise priklausančio sklypo ribų ir nebuvo registruota VĮ Registrų centre, tačiau ją faktiškai naudojos, ją valdė E. J. ir jo šeima. Atsižvelgdami į tai, abiejų instancijų teismai padarė pagrįstą išvadą, kad šia malkine E. J. faktiškai naudojos kaip pagalbine patalpa pagrindinio objekto atžvilgiu, todėl atliekant kratą ikiteisminio tyrimo teisėjos nutartyje nustatytos kratos ribos peržengtos nebuvo. Atsižvelgdama į pirmiau nurodytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad kratos atlikimo pagrindai ir tvarka, nustatyti BPK 145 straipsnyje, nepažeisti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-152-699/2018

III. CIVILINĖS BYLOS

Asmenys

Dėl juridinio asmens dalyvio subsidiariosios atsakomybės po individualios įmonės pertvarkymo į uždarytą akcinę bendrovę (CK 2.104 straipsnis)

Ieškovė – lizingo bendrovė prašė priteisti iš atsakovės – bankrutuojančios uždarosios akcinės bendrovės (buvusios individualios įmonės) skolą pagal žemės sklypų išperkamosios nuomos sutartis bei nurodyti, kad buvęs individualios įmonės savininkas yra subsidiariai atsakingas. Atsakovai priešieškiniu prašė pripažinti tam tikras sutarties sąlygas negaliojančiomis ir priteisti sumokėtas lizingo įmokas. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį tenkino, o priešieškinių atmetė.

Kasacinis teismas išaiškino, kad tais atvejais, kai sutartis, sudaryta iki juridinio asmens pertvarkymo, yra nutraukiama po naujos formos juridinio asmens įregistravimo, pertvarkyto juridinio asmens dalyviai CK 2.104 straipsnio pagrindu trejus metus yra subsidiariai atsakingi pagal pertvarkyto juridinio asmens prisiimtas sutartines prievoles, *inter alia* (be kita ko), už sutartinių prievolių nevykdymą. Kasacinis teismas nurodė, kad šiuo atveju ieškovės reikalavimai kilo iš išperkamosios nuomos sutarčių, sudarytų su atsakovo individualia įmone iki pertvarkant ją į uždarytą akcinę bendrovę. Sudarydama išperkamosios nuomos sutartis, atsakovo individuali įmonė įsipareigojo tinkamai vykdyti jų sąlygas, be kitų – tinkamai mokėti įmokas už išperkamą turtą, taip

pat ji prisiėmė atsakomybę už sutartinių prievolių pažeidimą. Atsakovei nemokant sutartinių įmokų, ieškovė vienašališkai nutraukė sutartis dėl esminio jų pažeidimo. Taigi, ieškovės reikalavimai yra individualios įmonės prisiimtų ir iki jos pertvarkymo atsiradusių prievolių nevykdymo padariniai. Kasacinis teismas sprendė, kad bylą nagrinėjusių teismų sprendimas dėl subsidiariosios atsakovo (buvusio individualios įmonės savininko) atsakomybės ieškovei yra teisingas, ir paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-149-469/2018

Dėl juridinio asmens ir jos valdymo organų veiklos tyrimo

Ieškovas prašė pradėti atsakovės – uždarnosios akcinės bendrovės (toliau – UAB) ir jos valdymo organo – direktoriaus – veiklos tyrimą. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino, o apeliacinės instancijos teismas ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas priminė, kad prieš pradėdamas juridinio asmens veiklos tyrimą, teismas turi preliminariai įvertinti jam pateiktus įrodymus, patvirtinančius netinkamą juridinio asmens veiklą, tačiau neturi visapusiškai įsitikinti tokių įrodymų tikrumu, patikimumu, neprivalo pašalinti prieštaravimų tarp skirtingų įrodymų. Šioje stadijoje teismo atliekamas netinkamos veiklos aplinkybių ir jas patvirtinančių įrodymų vertinimas yra skirtas aiškiai nepagrįstiems, faktinio ir teisinio pagrindo neturintiems pareiškimams atmesti. Jei įvertinęs jam pateiktus duomenis teismas gali padaryti išvadą, kad yra pagrindas manyti, jog netinkama veikla buvo padaryta, juridinio asmens veiklos tyrimas pradedamas.

Apžvelgiamą bylą nagrinėję teismai nustatė teisiškai reikšmingas aplinkybes, jog ieškovas ir atsakovas (UAB direktorius) turi po 50 proc. UAB akcijų. Be to, atsakovas įsigijo 70 proc. kitos uždarnosios akcinės bendrovės, vykdančios veiklą toje pačioje srityje kaip ir atsakovė, kontrolinį akcijų paketą ir jį perleido savo tėvui. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nekontroliuojančio akcininko interesai gali būti pažeisti ir tuo atveju, jei įmonė yra moki, veikia pelningai, nes tikėtina, kad įmonė galėtų veikti dar pelningiau, jei vadovas nesudarintų sandorių su susijusiomis įmonėmis, todėl tik juridinio asmens veiklos tyrimas gali tinkamai nustatyti reikšmingas aplinkybes ir įgyvendinti efektyvius akcininko teisių gynimo būdus. Šioje byloje svarbi yra faktinė aplinkybė, kad UAB valdo du akcininkai, turintys po 50 procentų akcijų. Ši aplinkybė lemia, kad nė vienas iš akcininkų negali priimti sprendimų be kito akcininko sutikimo, o ieškovas negali atšaukti kito akcininko iš bendrovės vadovo pareigų, t. y. bendrovėje yra vadinamoji sprendimų įšaldymo situacija, kai akcininko teisės negali būti tinkamai ginamos Akcinių bendrovių įstatymo nustatytais būdais. Esant tokiai situacijai, juridinio asmens veiklos tyrimas yra vienintelė veiksminga kontrolės neturintčio akcininko teisių gynimo priemonė.

Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad 2013 m. UAB pelnas, lyginant su 2012 m., paaugo, taip pat nustatė, kad 2015 m. UAB pelnas, lyginant su 2014 m., paaugo. Kasacinis teismas nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas vertino vien tik gautą pelną, nelygindamas jo santykio su gautomis pajamomis. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad nors UAB pardavimo pajamos nuo 2012 m. augo, tačiau pelno padidėjimas, lyginant su gautų pajamų padidėjimu, buvo neproporcingai mažas. Kasacinis teismas sprendė, kad pagal byloje nustatytus faktus apeliacinės instancijos teismas turėjo padaryti išvadą, jog yra pagrindas manyti, kad netinkama veikla buvo padaryta, ir turi būti pradėtas atsakovės UAB ir jos vadovo veiklos tyrimas, todėl kasacinis teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai nusprendė pradėti atsakovės UAB ir jos valdymo organo – direktoriaus – veiklos tyrimą. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo nutartį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-208-403/2018

Daiktinė teisė

Dėl hipotekos teisėjo nutarties, kuria nutarta pradėti priverstinio išieškojimo iš pagrindinių skolininkų ir iš svetimo daikto hipoteka įkeisto turto veiksmus, vykdymo, kai įkaito davėjui, juridiniam asmeniui, yra iškelta bankroto byla, senaties termino tokiam vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti taikymo

Pareiškėjai (pagrindiniai skolininkai) prašė panaikinti antstolio patvarkymą dėl hipotekos teisėjo nutarties, kuria nutarta pradėti priverstinio išieškojimo iš pagrindinių skolininkų ir iš svetimo daikto hipoteka įkeisto turto veiksmus, vykdymo, kai įkaito davėjui yra iškelta bankroto byla, priėmimo vykdyti suėjus jos pateikimo senaties terminui. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai skundą atmetė.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad svetimo daikto hipotekos davėjas nėra prievolinio teisinio santykio, kurio aktyviosios šalies (kreditoriaus) reikalavimams užtikrinti ir yra įkeičiamas turtas, dalyvis. Vis dėlto šis svetimo daikto hipotekos ypatumas, nors ir yra kertinis, atskiriant šią hipotekos rūšį nuo paprastosios hipotekos, nesudaro pagrindo konstatuoti, kad, pagrindiniam skolininkui nevykdant savo prievolės ir įsiteisėjusio teismo sprendimo, kuriuo jis įpareigotas tą prievolę įvykdyti, hipotekos kreditorius neturi teisės, iškelus įkaito davėjui, juridiniam asmeniui, bankroto bylą, pirmiausia nukreipti išieškojimą į tokio (bankrutuojančio) asmens turtą, esantį svetimo turto hipotekos objektu. Kasacinio teismo vertinimu, tokios teisės įgijimas ir turėjimas nėra išskirtinis (išimtinis) paprastosios hipotekos požymis. Juolab kad aiškinimas, jog svetimo daikto hipotekos kreditorius pirmiausia turi inicijuoti išieškojimo iš pagrindinio skolininko veiksmus, kad įgytų teisę Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka imtis išieškojimo iš bankrutuojančio įkaito davėjo veiksmų, sudarytų prielaidas hipotekos kreditoriui apskritai netekti galimybės įgyti kreditoriaus statusą įkaito davėjo bankroto byloje ir atitinkamas teises pagal Įmonių bankroto įstatymą, įskaitant ir teisę į reikalavimo patenkinimą iš jo naudai įkeisto turto, o tas reikštų hipotekos instituto principų – hipotekos kreditoriaus turimos daiktinės teisės absoliutumo, jo privilegijuotos padėties prieš kitus kreditorius – paneigimą. Kasacinis teismas konstatavo, kad šioje byloje kreditorė turėjo teisę pirmiausia nukreipti išieškojimą į svetimo daikto hipoteka įkeistą turtą, tą ji ir padarė 2008 metais, Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka pareiškdamą savo, kaip hipotekos kreditorės, reikalavimą įkaito davėjos bankroto bylos procese.

Analizuodamas, ar pirmiau nurodyti kreditorės veiksmai – finansinio reikalavimo įkaito davėjos bankroto bylos procese pareiškimas – nutraukė senaties terminą vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti, siekiant išieškoti iš pareiškėjų (pagrindinių skolininkų), kasacinis teismas nurodė, kad hipotekos teisėjo nutarties pateikimas vykdyti specialiaja – Įmonių bankroto įstatyme nustatyta – tvarka yra vykdomojo dokumento *in corpore* (visas) pateikimo vykdyti veiksmas, kaip šis juridinis faktas suprantamas pagal CPK nuostatas, reglamentuojančias vykdymo procesą. Atsižvelgdamas į tai, kas paminėta, kasacinis teismas suformulavo teisės aiškinimo taisyklę: kreditoriaus finansinio reikalavimo svetimo daikto hipotekos davėjo bankroto bylos procese pareiškimas pagal Įmonių bankroto įstatyme nustatytą tvarką reiškia vykdomojo dokumento – hipotekos teisėjo nutarties, kuria nutarta pradėti priverstinio išieškojimo iš pagrindinių skolininkų ir iš svetimo daikto hipoteka įkeisto turto veiksmus, – pateikimą vykdyti CPK 606 straipsnio 2 dalies prasme.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad kreditoriaus valinis veiksmas – vykdomojo dokumento pateikimas vykdyti – yra vienas iš juridinių faktų, lemiančių senaties termino tokiam dokumentui pateikti vykdyti nutraukimą. Kasacinis teismas darė išvadą, kad šiuo atveju kreditorė, pareiškdamą savo finansinį reikalavimą svetimo daikto hipotekos davėjo bankroto bylos procese, nutraukė senaties terminą vykdomajam dokumentui, t. y. hipotekos teisėjo nutarčiai, pateikti vykdyti, siekiant išieškoti iš pagrindinių skolininkų. Kasacinis teismas konstatavo, kad, esant svetimo daikto hipotekai, tuo atveju, kai vykdomasis dokumentas pateikiamas vykdyti Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka pareiškiant finansinį reikalavimą įkaito davėjui, senaties terminas hipotekos teisėjo nutarčiai pateikti antstoliui vykdyti (kas sudaro pagrindą pradėti išieškojimą iš pagrindinių skolininkų) prasideda iš naujo nuo tos dienos, kurią yra baigtos svetimo daikto hipotekos objektu esančio bankrutuojančios įmonės turto realizavimo pagal Įmonių bankroto įstatyme nustatytą tvarką procedūros. Kadangi šioje

byloje nustatyta, kad kreditorė pateikė hipotekos teisėjo nutartį antstoliui vykdyti, siekiant išieškoti iš pareiškėjų (pagrindinių skolininkų), net nesibaigus įkeisto turto realizavimo procedūroms, kasacinis teismas sprendė, kad kreditorė nepraleido senaties termino hipotekos teisėjo nutarčiai pateikti vykdyti.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-179-969/2018

Paveldėjimo teisė

Dėl testatoriaus pareiškimo panaikinti testamentą pripažinimo negaliojančiu padarinių

Ieškovė prašė pripažinti negaliojančiu testatorės pareiškimą dėl testamentą panaikinimo ir patvirtinti ieškovę testatorės testamentine įpėdine pagal oficialųjį testamentą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį tenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad pareiškimas dėl testamentą panaikinimo yra vienašalis sandoris – testatoriaus valios išreiškimas, siekiant panaikinti anksčiau sudarytą testamentą. Pareiškimas dėl testamentą panaikinimo, sudarytas nepažeidžiant įstatymo nustatytų sąlygų, sukuria pareiškėjo siekiamus teisinius padarinius – tampa pagrindu panaikinti pareiškėjo anksčiau sudarytą testamentą. Kasaciniam teismui konstatavus, kad šioje byloje yra pagrindas pripažinti notarės patvirtintą testatorės pareiškimą dėl testamentą panaikinimo negaliojančiu pagal CK 1.89 straipsnyje įtvirtintą sandorio negaliojimo pagrindą, kai sandoris sudarytas fizinio asmens, kuris sandorio sudarymo metu negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti, taikomi sandorių negaliojimo padariniai, nustatyti CK 1.80 straipsnio 2 dalyje. Pripažinus negaliojančiu pareiškimą dėl testamentą panaikinimo yra panaikinama jo teisinė galia ir konstatuojama, kad jis nesukūrė teisinių padarinių, išskyrus tuos, kurie nurodyti įstatyme ir susiję su jo negaliojimu – viskas turi būti grąžinta į padėtį, buvusią iki jo sudarymo. Ginčo atveju tai reiškia, kad paskutinis testatorės sudarytas testamentas lieka galioti. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad šioje civilinėje byloje teismai teisingai aiškino CK 5.17 straipsnio 2 dalį, t. y. pagrįstai taikė ne ją, o sandorio negaliojimo teisinius padarinius reglamentuojančias teisės normas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad CK 5.17 straipsnio 2 dalis reglamentuoja teisinės pasekmes, kai vėlesniu testamentu yra panaikinamas ankstesnis testamentas, t. y. ši teisės norma taikoma, kai yra keli testamentai.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-221-916/2018

Šeimos teisė

Dėl reikalavimo nutraukti santuoką jurisdikcijos

Ieškovė, kuri yra Lietuvos Respublikos pilietė ir kurios gyvenamoji vieta yra Latvijos Respublikoje, pareiškė atsakovui, kuris yra Pakistano pilietis ir kurio gyvenamoji vieta nežinoma, ieškinį dėl santuokos nutraukimo. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atsisakė priimti ieškinį.

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo (toliau – reglamentas „Briuselis II bis“) 3 straipsnį bylose, susijusiose su santuokos nutraukimu, jurisdikciją turi teismai, esantys toje valstybėje narėje: a) kurios teritorijoje yra sutuoktinių nuolatinė gyvenamoji vieta, arba buvo sutuoktinių paskiausia nuolatinė gyvenamoji vieta, jeigu vienas iš sutuoktinių joje tebegyvena, arba yra atsakovo nuolatinė gyvenamoji vieta, arba yra vieno iš sutuoktinių nuolatinė gyvenamoji vieta, jeigu buvo paduotas bendras pareiškimas, arba yra pareiškėjo nuolatinė gyvenamoji vieta, jeigu jis arba ji ten gyveno ne trumpiau kaip metus iki

pareiškimo padavimo, arba yra pareiškėjo nuolatinė gyvenamoji vieta, jeigu jis arba ji ten gyveno ne trumpiau kaip šešis mėnesius iki pareiškimo padavimo ir yra atitinkamos valstybės narės pilietis; b) kurios pilietybę turi abu sutuoktiniai. Kasacinis teismas pažymėjo, kad teismas, nustatęs, jog jis neturi jurisdikcijos nagrinėti reikalavimus pagal reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnį, turi įsitikinti, kad ir jokios kitos valstybės narės teismas neturėtų jurisdikcijos nagrinėti šį reikalavimą pagal bendrąją reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnio taisyklę, nes teismas negali savo jurisdikcijos grįsti nacionaline teise, jeigu kitos valstybės narės teismai turi jurisdikciją pagal reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnį. Taigi, prioritetas prieš nacionaline teise pagrįstą jurisdikciją suteikiamas jurisdikcijai, pagrįstai reglamento teisės normomis, ir tik tuo atveju, kai joks valstybės narės teismas neturi jurisdikcijos pagal reglamento „Briuselis II bis“ 3–5 straipsnius, jurisdikciją kiekvienoje valstybėje narėje reglamentuoja nacionalinė teisė.

Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad reglamente „Briuselis II bis“ nėra pateikiama asmens nuolatinės gyvenamosios vietos sąvoka. Terminas „nuolatinė gyvenamoji vieta“ yra aiškinamas autonomiškai, pirmiausia atsižvelgiant į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) praktikoje nurodytus principus: būtina atsižvelgti į individualią asmens, dėl kurio sprendžiama, padėtį, specifines konkrečios bylos aplinkybes. Sprendžiant dėl nuolatinės gyvenamosios vietos, svarbūs yra šie kriterijai: 1) buvimo tam tikros valstybės teritorijoje trukmė; 2) buvimo tam tikros valstybės teritorijoje reguliarumas; 3) buvimo tam tikros valstybės teritorijoje sąlygos; 4) buvimo tam tikros valstybės teritorijoje priežastys; 5) pilietybė; 6) darbo vieta ir sąlygos; 7) kalbos mokėjimas; 8) šeimos ir socialiniai ryšiai; 9) kitos susijusios aplinkybės.

Kasacinis teismas konstatavo, kad teismai nesiaiškino, kur yra ieškovės nuolatinė gyvenamoji vieta pagal ESTT suformuluotus kriterijus ir trukmė joje, todėl nenustačius nurodytų aplinkybių negalima nustatyti, ar nagrinėjamu atveju ieškovės pareikštas reikalavimas teisingas Latvijos Respublikos teismams ar Lietuvos Respublikos teismams. Kasacinis teismas pažymėjo, kad ieškovės nuolatinė gyvenamoji vieta šioje byloje yra pagrindinis jurisdikcijos nustatymo kriterijus – paaiškėjęs, kad ši ne trumpiau kaip 6 mėnesius iki pareiškimo padavimo buvo Lietuvos Respublikoje, jurisdikcija pagal reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnio 1 dalies a punkto 6 įtrauką priklausytų Lietuvos Respublikos teismams; jeigu ieškovės nuolatinė gyvenamoji vieta yra Latvijos Respublikoje ir joje buvo ne trumpiau kaip 1 metus iki pareiškimo padavimo, pagal reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnio 1 dalies a punkto 5 įtrauką jurisdikcija priklausytų Latvijos Respublikos teismams ir Lietuvos Respublikos teismai šios bylos nagrinėti negalėtų; jeigu ieškovės nuolatinė gyvenamoji vieta yra Latvijos Respublikoje, tačiau joje ji yra gyvensi trumpiau kaip 1 metus iki pareiškimo padavimo, arba nebūtų nustatyta kita ES valstybė narė, kurioje nuolatinę vietą bent 1 metus iki pareiškimo padavimo turėjo ieškovė, nebūtų ES valstybės narės, kurios jurisdikcijai priklausytų tokia byla, Lietuvos Respublikos teismai turėtų vadovautis reglamento „Briuselis II bis“ 7 straipsnio 1 dalimi, nustatančia, kad jeigu joks valstybės narės teismas neturi jurisdikcijos pagal 3, 4 ir 5 straipsnius, kiekvienoje valstybėje narėje jurisdikcija nustatoma pagal jos teisę. Tai reikštų, kad pagal CPK 784 straipsnio 1 dalį ši byla būtų teisinga Lietuvos Respublikos teismams, kadangi ieškovė yra Lietuvos Respublikos pilietė.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir grąžino pirmosios instancijos teismui ieškinio priėmimo klausimą spręsti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-204-687/2018

Sutarčių teisė

Dėl vienos iš verslininkui taikomos sutartinės civilinės atsakomybės sąlygos – priežastinio ryšio tarp netinkamo prievolės vykdymo ir atsiradusios žalos (ne)egzistavimo – bei kreditoriaus veiksmų įtakos nuostolių atsiradimui

Ieškovės (Žemės ūkio ministerija ir Nacionalinė mokėjimo agentūra) su atsakove sudarė sutartį, pagal kurią atsakovė įsipareigojo teikti Žemės ūkio ministerijos vykdomo projekto

administravimo, elektroninių paslaugų projektavimo, techninės užduoties parengimo ir techninės priežiūros paslaugas (toliau – Sutartis). Ieškovė prašė priteisti joms solidariai iš atsakovės nuostolius, patirtus dėl to, kad atsakovė netinkamai parengė ekspertinę ataskaitą, kurios pagrindu priimti ieškovės viešojo pirkimo sprendimai buvo vėliau teismo nuginčyti, priteisiant tretiesiems asmenims nuostolių atlyginimą bei paskiriant baudą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad teismas, nustatydamas neteisėtų veiksmų ir atsiradusių padarinių ryšį, turi vertinti visas aplinkybes ir žalos atsiradimo priežastis. Kasacinis teismas pažymėjo, kad apžvelgiamoje byloje sprendžiant, ar atsakovės veiksmai prisidėjo prie žalos atsiradimo tiek, kad būtų galima konstatuoti priežastinį ryšį, svarbus ieškovių ir atsakovės sutartinių santykių pobūdis ir tikslas. Šalių santykiai susiklostė, ieškovėms siekiant tinkamai įvykdyti viešojo pirkimo procedūras. Viešojo pirkimo būdu buvo įsigyjamoms specifinėms paslaugoms (informacinės sistemos sukūrimas ir diegimas), kurių pirkimui pasirengti ir vykdyti reikalingos specialios žinios ir kvalifikacija. Būtent dėl pirkimo dalyko sudėtingumo ir specifikos buvo sudaryta atlygintinė paslaugų sutartis su atsakove, kuri pasitelkta kaip dalyko žinovė, atitinkamos srities profesionalė ekspertinio vertinimo paslaugoms teikti toje srityje, kurioje viešojo pirkimo komisijai trūko specialių žinių ir kompetencijos. Dėl šių priežasčių atsakovė, teikdama išvadą ieškovei dėl vieno iš tiekėjų pasiūlytos neįprastai mažos kainos pagrindimo (darbams atlikti reikalingo valandų skaičiaus, nuo ko priklauso pasiūlymo kaina) tinkamumo, turėjo suprasti, kad ši išvada daugiausia lems ieškovės apsisprendimą dėl viešojo pirkimo konkurso rezultatų, todėl turėjo veikti itin atsakingai ir parengti profesionalią, patikimą išvadą. Byloje nustatyta, kad būtent dėl sprendimo atmesti tiekėjo pasiūlymą, priimto, be kita ko, ir atsakovės teiktos ataskaitos pagrindu, ieškovė patyrė žalą. Kasacinio teismo vertinimu, atsakovės veiksmai reikšmingai prisidėjo prie žalos atsiradimo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal CK 6.258 straipsnio 4 dalį neįvykdžiusi prievolės įmonė (verslininkas) atsako tik už tuos nuostolius, kuriuos ji numatė ar galėjo protingai numatyti sutarties sudarymo metu kaip tikėtiną prievolės neįvykdymo pasekmę. Tai yra tam tikras verslininko, atsakančio be kaltės (CK 6.256 straipsnio 4 dalis), atsakomybės ribojimo būdas. Vertinant, ar verslininkas galėjo numatyti tam tikrų nuostolių atsiradimą, taikomas apdairaus, protingo ir rūpestingo verslininko standartas ir pagal jį sprendžiama, ar esant konkrečiai situacijai jis būtų numatęs tokių nuostolių atsiradimo galimybę. Pareiga įrodyti, jog verslininkas nenumatė ir negalėjo numatyti tam tikrų kreditoriaus nuostolių, tenka skolininkui. Kasacinio teismo vertinimu, apdairus ir rūpestingas verslininkas, sutikdamas teikti jo profesinei veiklai būdingas paslaugas vykdant viešąjį pirkimą ir suprasdamas, kad jo teikiama išvada bus reikšminga viešojo pirkimo komisijai priimant sprendimus, galėjo numatyti, kad šios priimtas neteisingas sprendimas gali lemti atitinkamus nuostolius. Tokie nuostoliai nelaikytini itin specifiniais, kurių protingas verslininkas negalėtų prognozuoti. Dėl to kasacinis teismas darė išvadą, kad atsakovė galėjo numatyti nuostolių atsiradimą.

Atsižvelgdamas į nurodytus argumentus, kasacinis teismas konstatavo, kad tarp atsakovės netinkamo prievolės vykdymo ir ieškovės patirtos žalos yra priežastinis ryšys ir neigiami padariniai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo, t. y. egzistuoja tiek faktinis, tiek teisinis priežastinis ryšys, atitinkantis priežastinio ryšio sampratą ir kriterijus. Kasacinis teismas sprendė, kad apeliacinės instancijos teismui nustačius patirtą žalą bei atsakovės neteisėtus veiksmus, o kasacinio teismo teisėjų kolegijai konstatavus priežastinį ryšį tarp netinkamo prievolės vykdymo ir žalos, yra visos įstatyme nustatytos teisinės prielaidos taikyti civilinę atsakomybę.

Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad ir įmonei (verslininkui), pagal CK 6.256 straipsnio 4 dalį už sutartinės prievolės neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą atsakančiai be kaltės, gali būti taikomi atsakomybės sumažinimo ar atleidimo nuo atsakomybės institutai, jei nustatoma ir kreditoriaus kaltė. Dėl to sutartinės atsakomybės taikymo atveju svarbu vertinti ne tik sutartinę prievolę galbūt pažeidusio asmens, bet ir kitos santykių šalies, turinčios pareigą elgtis rūpestingai, sąžiningai ir apdairiai, veiksmus. Kadangi atsakovė pateikė nepagrįstą ir neišsamią ataskaitą, o ieškovė nesiaiškino ir nesikonsultavo dėl jos turinio, tačiau besąlygiškai panaudojo šią ataskaitą sprendimui priimti, kasacinis teismas sprendė, kad tiek ieškovės, tiek atsakovės veiksmų įtaka neigiamiems padariniams, atsiradusiems dėl vieno konkurso dalyvio pasiūlymo nepagrįsto atmetimo, yra vienoda. Todėl iš atsakovės priteistina 1/2 patirtų nuostolių atlyginimo dalis.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinių sprendimų dalis ir tenkino Nacionalinės mokėjimo agentūros ieškinio dalį, priteisdamas jai iš atsakovės 1/2 patirtų nuostolių atlyginimo dalį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-190-248/2018

Dėl patalpų nuomos sutarties nutraukimo ir išskeldinimo

Ieškovė Trakų istorinio nacionalinio parko direkcija patikslintu ieškiniu prašė nutraukti tarp ieškovės ir atsakovės 1995 m. sudarytą Gyvenamosios patalpos valstybinio ir visuomeninio butų fondo namuose nuomos sutartį, pagal kurią atsakovei ir jos šeimos nariams neterminuotai buvo išnuomos patalpos, esančios Užutrakio dvaro sodybos komplekso pastate (nuo 2004 m. pastatas įrašytas į Kultūros vertybių apsaugos registrą), išskeldinti atsakovus, nesuteikiant kitos gyvenamosios patalpos. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį tenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudenciją būstu Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencijos) 8 straipsnio prasme gali būti laikoma ir ne teisės aktų nustatyta tvarka įsteigta ir užimta patalpa, jei tai yra faktinė asmens gyvenamoji vieta ir nustatomas asmens pakankamų bei tęstinių ryšių su konkrečia vieta buvimas. Taigi, patalpų atitiktį būsto sąvokai lemia EŽTT praktikoje nustatyti kriterijai, o ne nacionalinėje teisėje nustatyta klasifikacija. Atsižvelgiant į tai, kad ginčo atveju, nors Nekilnojamojo turto registro duomenimis, pastatui nustatyta visuomeninė paskirtis, pagal faktinę situaciją jame esančiose ginčo patalpose buvo gyvenama ilgą laiką (nuo 1974 m.), šios patalpos buvo suteiktos savivaldybės valdybos sprendimu atsakovų šeimai, joje gyvenamąsias vietas yra deklaravę atsakovai ir jų vaikai, todėl yra pakankamas pagrindas konstatuoti buvus atsakovų pakankamą ir tęstinį ryšį su ginčo patalpa. Kasacinis teismas sprendė, kad ginčo patalpos pripažintinos būstu Konvencijos 8 straipsnio prasme.

Kasacinis teismas darė išvadą, kad tarp šalių susiklostė gyvenamosios patalpos nuomos teisiniai santykiai, kuriems yra taikytinos CK XXXI skyriaus „Gyvenamosios patalpos nuoma“ taisyklės. Ginčo nuomos sutartis buvo sudaryta remiantis savivaldybės valdybos sprendimu, įvertinus faktinius tęstinio pobūdžio šalių santykius, bet ne siekiant pelno. Atsižvelgdamas į tai, kad ginčo sutarties sąlygose nustatyta, jog nuomininkas įsipareigoja Lietuvos Vyriausybės nustatyta tvarka mokėti buto nuomos ir komunalinių paslaugų mokesčius, ir įvertinęs nustatyto nuomos mokesčio dydį, kasacinis teismas darė išvadą, jog patalpos nuomos lengvatinėmis sąlygomis, taigi šalių sudaryta sutartis negali būti vertinama kaip komercinė. Kasacinis teismas pažymėjo, kad ginčo patalpos nuoma nelaikytina socialinio būsto nuoma bei šalių nesieja ir tarnybinių gyvenamųjų patalpų nuomos santykiai. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas sprendė, kad dėl ginčo patalpų nuomos sutarties nutraukimo *mutatis mutandis* (su būtiniais (atitinkamais) pakeitimais) turi būti taikomas teisinis reglamentavimas, nustatantis fizinių asmenų išskeldinimą iš valstybės, savivaldybių savo darbuotojams išnuomotų gyvenamųjų patalpų nutraukus gyvenamosios patalpos nuomos sutartį.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad Užutrakio dvaro sodybos kompleksą siekiama panaudoti visuomenės kultūrinio ir pažintinio turizmo poreikiams tenkinti (viešajai turizmo infrastruktūrai), todėl Nekilnojamojo turto registre nuo 2004 m. buvo pakeista pagrindinė patalpų naudojimo paskirtis į paslaugų. Pakeitus ginčo patalpų paskirtį, pasikeičia ir gyvenamosios nuomos sutarties objektas, tokiose patalpose nebegalima gyventi. Taigi, tarp šalių susiklosčiusių santykių specifiškumą šiuo atveju taip pat lemia ir sutarties objekto išskirtinumas, t. y. ginčo patalpa yra pastate, turinčiame keltininko namo statusą, esančiame Užutrakio dvaro sodybos komplekse, kurio vientisumas sudaro sodybos kultūrinę vertę. Valstybės galimybė šią kultūrinę vertybę padaryti prieinamą visuomenei, užtikrinti tinkamą jos išsaugojimą, priežiūrą ir dėl to atsakovų teisės naudotis šiuo būstu praradimas laikytinas teisėtu ir būtinu visuomenės interesams. Įvertinęs susidariusią situaciją nacionalinės teisės ir tarptautinių standartų aspektu, kasacinis teismas sprendė, kad yra pagrindas nutraukti nuomos sutartį.

Kasacinis teismas nurodė, kad nuomininkų teisės ir teisėti lūkesčiai, kylantys iš būsto nuomos santykių, gali būti ginami kaip nuosavybė Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnio nuostatomis, tačiau

tam turi būti nustatyta nuomininkų teisė į materialinį (realiai egzistuojantį) interesą. Kasacinio teismo vertinimu, ilgas atsakovų gyvenimas ginčo patalpose finansiškai naudingomis jiems sąlygomis ir nuolatinis valstybės įgaliotų institucijų tvirtinimas, kad, Užutrakio dvaro sodybos komplekse ir jo patalpose gyvenančius asmenis išskeldinus, jiems būtų suteikiamas kitas būstas, sukūrė atsakovams teisėtą lūkestį, kad būtent tokiomis finansiškai naudingomis sąlygomis atsakovai ir toliau galės įgyvendinti teisę į būstą. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad būtent ši turtinė nauda, kurią gauna atsakovai iš ginčo nuomos sutarties, ir yra ta turtinė teisė, kuri yra gintina Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnio nuostatomis. Kasacinis teismas taip pat sprendė, kad apžvelgiamoje byloje atsakovų teisės į būstą ir visuomenės galimybės naudotis ypatingą vertę turinčiu kultūros paveldo kompleksu interesų pusiausvyra turi būti užtikrinta, taikant turtinių praradimų kompensavimo mechanizmą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad šioje byloje siekiant išspręsti galimos kompensacijos skyrimo klausimą būtina nustatyti, kas konkrečiai iš atsakovų gyvena ginčo patalpoje ir faktiškai ja naudojasi kaip būstu Konvencijos prasme. Svarbu nustatyti ir įvertinti, ar (ir) kurie atsakovai ginčo patalpas naudoja savo poreikiams, ar naudojami ginčo patalpomis nuolat, ar tik laikinai, pvz., vasaros sezono laikotarpiu naudojami kaip poilsio patalpa, ar leidžia naudotis kitiems asmenims. Taip pat turi būti nustatoma ir vertinama, ar atsakovai naudojami gyvenamosiomis patalpomis ir (ar) jose yra jų turtas, ar jie nėra išvykę CK 6.609 straipsnio 3 dalies prasme, nes, tai nustatčius, apskritai neliktų pagrindo spręsti dėl asmenų išskeldinimo iš patalpų. Šiam tikslui būtina ištirti ir įvertinti visus duomenis, galinčius patvirtinti faktinį naudojimąsi patalpomis, pvz.: elektros energijos suvartojimą, suvartojimo periodiškumą ir kt. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad atsakovams kaip kompensacija buvo lengvatine tvarka suteikti žemės sklypai, tačiau netgi jeigu būtų įrodyta, jog atsakovai, prašydami skirti ir įsigydami žemės sklypus, pripažino, jog tai yra tinkama kompensacija už būsto praradimą, nepagrįstas valstybės institucijų delsimas išskeldinti atsakovus iš ginčo patalpų bei žadėjimas suteikti kitą būstą, kas sukūrė atsakovams teisėtą lūkestį, jog galimybės naudotis nuomojama patalpa praradimas dar bus kompensuotas, vertintini kaip pažeidžiantys atsakovų teises į teisingą kompensaciją už prarastą galimybę naudotis būstu nuomojant jį finansiškai naudingomis sąlygomis.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir perdavė bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-188-403/2018

Dėl banko, perėmusio dalį kito bankrutuojančio banko turto, teisių, sandorių ir įsipareigojimų pagal Bankų įstatymo 76^l straipsnį, galimybės CK 6.204 straipsnio pagrindu pakeisti perimtu terminuotųjų indėlių sutarčių sąlygas

Nesutikdama su BAB Ūkio banko su atsakovais sudarytose ir ieškovės perimtose kaupiamųjų indėlių sutartyse nustatytomis palūkanų normomis ir sutarčių terminais, ieškovė pareiškė nagrinėjamą ieškinį, įrodinėdama pasunkėjusį sutartinių įsipareigojimų vykdymą pasikeitus aplinkybėms (CK 6.204 straipsnio pagrindu). Ieškovė prašė pakeisti ginčo sutartis, nustatant, kad joms būtų taikoma BAB Ūkio banko turto ir įsipareigojimų perėmimo metu (t. y. 2013 m. kovo 3 d.) ieškovės siūlyta metinė kaupiamųjų indėlių palūkanų norma – 3 proc. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad pirmoji būtinoji CK 6.204 straipsnio taikymo sąlyga yra esminių aplinkybių pasikeitimas, įvykęs po sutarties sudarymo.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad tiek Tarptautinio privatinės teisės unifikavimo instituto tarptautinių komercinių sutarčių principų (UNIDROIT), Europos sutarčių teisės principų (PECL), tiek CK nuostatų turinio ir praktinio taikymo analizė leidžia daryti išvadą, jog sutarties pakeitimas dėl pasikeitusių jos vykdymo sąlygų galimas tik konstatavus sutartinių prievolių pusiausvyros pasikeitimą, t. y. pasikeitusios aplinkybės, turinčios reikšmės sutarties vykdymui, turi sukelti prievolių pusiausvyros disbalansą, būti šio disbalanso priežastis. Kasacinis teismas konstatavo, kad tam, jog būtų galima taikyti CK 6.204 straipsnį ir šio straipsnio pagrindu pakeisti šalių laisva valia sudarytų ir galiojančių sutarčių sąlygas, privalo būti nustatytos pasikeitusios aplinkybės, turinčios reikšmės sutarties vykdymui, kurios nulėmė fundamentalų sutartinių prievolių

disbalansą. Sprendžiant dėl to, ar sutarties šalių pasikeitimas gali būti pripažintas po sutarties sudarymo pasikeitusia aplinkybe CK 6.204 straipsnio prasme, be kita ko, turi būti atsižvelgta į bendruosius civilinės teisės principus, tarp jų – sąžiningumo, teisingumo ir protingumo (CK 1.5 straipsnis), taip pat į specifinius sutarčių teisės principus, tarp jų – sutarties laisvės (CK 6.156 straipsnis), sutarties privalomumo (CK 6.189 straipsnis) ir sutarčių vykdymo (CK 6.200 straipsnis) principus. Kasacinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, galimybė teismui daryti intervenciją į teisėtai sudarytą ir galiojančią sutartį bei vienašališkai keisti sutartį vienos iš šalių naudai po to, kai vien tik pasikeitė viena iš sutarties šalių, o kitos aplinkybės nepasikeitė, būtų nesąžininga ir iškreiptų *rebus sic stantibus* (pasikeitusios aplinkybės) instituto prasmę.

Kasacinis teismas sprendė, kad net ir tuo atveju, jeigu sutarties šalių pasikeitimas būtų laikomas po sutarties sudarymo pasikeitusia aplinkybe, vien jos nepakanka, jog būtų taikytas CK 6.204 straipsnis, nes turi būti nustatyta kita būtinoji CK 6.204 straipsnio taikymo sąlyga – kad ši aplinkybė (sutarties šalių pasikeitimas) nulėmė sutartinių prievolių pusiausvyros pasikeitimą (fundamentalų prievolių disbalansą). Taigi tokiu atveju turi būti nustatyta, kad dėl tokio pasikeitimo arba iš esmės padidėja įvykdymo kaina, arba iš esmės sumažėja gaunamas įvykdymas. Šios bylos atveju ieškovė neįrodė, kaip pasikeitė iš ginčo sutarčių gaunama nauda. Kasacinio teismo vertinimu, ginčo kaupiamųjų indėlių sutartys vykdymo prasme nepasikeitė, kaip ir nepasikeitė iš jų gaunama nauda, t. y. nei nesumažėja gaunamas įvykdymas, nei padidėja įvykdymo kaina, šios sutartys vykdomos jose nustatytais sąlygomis. Kasacinis teismas sprendė, kad ginčo atveju nenustatytos visos būtinosios CK 6.204 straipsnio taikymo sąlygos, t. y. po ginčo sutarčių sudarymo nepasikeitė aplinkybės, turinčios reikšmės jų vykdymui, nulėmusios sutartinių prievolių pusiausvyros pasikeitimą. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Bankų įstatymo 76¹ straipsnis, reglamentuojantis banko turto, teisių, sandorių ir įsipareigojimų perdavimą, nenustato perimančiam bankui teisės kitokia, negu nustatyta CK 6.204 straipsnyje, tvarka vienašališkai keisti perimtų sutarčių sąlygas dėl pasikeitusių aplinkybių. Bankų įstatymo 76¹ straipsnyje taip pat nenustatyta, kad specifinis kreditoriaus ir skolininko pasikeitimas pagal minėtą straipsnį laikytinas pasikeitusia aplinkybe, atsiradusia po sutarties sudarymo ir nulemiančia sutartinių prievolių pusiausvyros pasikeitimą. Vien ta aplinkybė, kad ieškovė nenori vykdyti ginčo sutarčių jose nustatytais sąlygomis, nesudaro teisinio pagrindo šias sutartis pakeisti pagal CK 6.204 straipsnį ieškovės siekiamu būdu.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-145-421/2018

Viešieji pirkimai

Dėl ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų nustatymo

Ieškovė ginčija perkančiosios organizacijos supaprastinto viešojo pirkimo (toliau – Pirkimo) sąlygų teisėtumą, konkrečiai, jose nustatytų pasiūlymų ekonominio naudingumo vertinimo kriterijus, nes, jos manymu, ginčo kriterijai yra nesusiję su Pirkimų objektu, jais vertinami ne siūlomi darbai, o tiekėjo vykdoma politika, Pirkimai vykdomi neskaidriai, pagal neteisėtus kriterijus, kurių negalima objektyviai palyginti, neužtikrina sąžiningos tiekėjų konkurencijos, pažeidžia Viešųjų pirkimų įstatymo (toliau – VPI) 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtintus principus ir sudaro prielaidas manyti, kad Pirkimų laimėtojas yra žinomas iš anksto. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad įstatyme nėra įtvirtinta privalomų taikyti ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijų, taip pat, be sąsajos su pirkimo objektu ir viešųjų pirkimų dokumentų rengimui taikomų principų, neregamentuota kitų reikalavimų kriterijams. Kasacinis teismas sprendė, kad, remdamiesi ginčo kriterijais, Pirkimuose dalyvaujantys tiekėjai turėjo pateikti ne bendro pobūdžio, tačiau perkamus darbus ir jų ypatumus nurodytais aspektais apibūdinančius aprašymus. Tai yra, įvertinti ne bendrąsias, tačiau konkrečias vykdant viešojo pirkimo sutartį

galinčias kilti rizikas ir nurodyti priemones, kuriomis bus siekiama šių rizikų išvengti ar jas suvaldyti, pateikti ne bendrus, teorinius įdiegtų vadybos sistemų aprašymus, tačiau nurodyti, kaip šios sistemos ar jų teikiami privalumai bus panaudoti atliekant Pirkimų dokumentuose nurodytus darbus, ir pan.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad nei VPI, nei ES teisės aktuose ar juos aiškinančioje teismų praktikoje ekonominio naudingumo vertinimo kriterijai netapatinami išimtinai su pirkimo objekto vidinėmis charakteristikomis, pakanka, jog šie yra susiję su pirkimo objektu plačiąja prasme. Vien dėl to, kad perkančiosios organizacijos nustatytais reikalavimais siekiama patikrinti ir palyginti, kaip konkretūs tiekėjai organizuotų statybų procesą ir atliktų Pirkimų sąlygų reikalavimus atitinkančius darbus (sukurtų konkretų rezultatą), jų (reikalavimų) negalima laikyti nesusijusiais su viešojo pirkimo objektu (konkrečiu statiniu, jo rekonstrukcija ar pan.), nes šis objektas yra sukuriamas būtent atliekant statybos darbus. Vien ta aplinkybė, kad tiekėjas, aprašydamas, kaip vykdydamas perkamus darbus taikys įdiegtas sistemas, bei pagrįsdamas šių sistemų taikymo naudą, neišvengiamai turės nurodyti, kokias vadybos sistemas jis yra įsodiegęs, nereiškia, jog pagal ginčo kriterijų bus pakartotinai vertinama tiekėjų kvalifikacija.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad pasiūlymo ekonominio naudingumo vertinimo kriterijų sąsajumas su viešojo pirkimo objektu reiškia ne tik tinkamų kriterijų įtvirtinimą viešojo pirkimo sąlygose, tačiau ir užtikrinimą, jog tiekėjų pateikti atitikties nustatytiems ekonominio naudingumo kriterijams aprašymai (juose esantys tiekėjų įsipareigojimai ar patvirtinimai), susiję su įvairiais viešojo pirkimo sutarties vykdymo aspektais, būtų įtraukti į viešojo pirkimo sutartį bei vykdomi. Kadangi atsakovė, be nuorodos į VPI 18 straipsnio 3 dalį, nepateikė kitų argumentų, kaip ji ketina užtikrinti, kad Pirkimų laimėtojai laikytųsi savo pasiūlymuose pateiktų aprašymų, pvz., kad vykdydami perkamus darbus taikytų aprašymuose nurodytas įdiegtas vadybos sistemas, laikytųsi parengto komunikacijos plano ir pan., ir byloje nėra šios jos pareigos įvykdymą patvirtinančių duomenų, tai teisėjų kolegija, remdamasi pirmiau pateiktais išaiškinimais, konstatavo, jog atsakovė, rengdama Pirkimų dokumentus bei nustatydama ginčo kriterijus, neužtikrino jų sąsajumo su Pirkimų objektu (privalomumo), pažeidė skaidrumo bei tiekėjų lygiateisiškumo principus (VPI 3 straipsnio 1 dalis).

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad, nesant konkrečių paaiškinimų, kokie tiekėjų parengti atitikties kriterijams aprašymai bus laikomi geriausiais (kokiems bus suteikiami aukščiausi balai), priešingai perkančiosios organizacijos deklaruotam tikslui ir lūkesčiui gauti mažesnės apimties aprašymus, tiekėjai gali stengtis nurodyti kuo daugiau ir įvairesnių rizikų bei jų sprendimo būdų tam, kad padidintų tikimybę už tai gauti daugiau balų. Kasacinis teismas konstatavo, kad tais atvejais, kai pagal perkančiosios organizacijos parengtas pirkimo sąlygas sprendžiant dėl tiekėjų pasiūlymų ekonominio naudingumo vertinamas ne konkretus matmuo (pvz., fizikinis dydis), tačiau prašoma pateikti nurodyto kriterijaus aprašymą, perkančiajai organizacijai kyla pareiga kuo tiksliau ir detaliau aprašyti vertinimo kriterijus, kuriais remiantis bus skiriami konkretūs pasiūlymo ekonominio naudingumo balai. Kasacinis teismas sprendė, kad šiuo atveju dėl aptartų neaiškumų, Pirkimo sąlygose nenustačius detalios kriterijų vertinimo sistemos, buvo sukurta situacija, kai konkretaus pasiūlymo vertinimas priklausys nuo subjektyvaus vertintojo požiūrio, perkančiosios organizacijos poreikių ar motyvų, o tai neatitinka VPI įtvirtinto skaidrumo imperatyvo.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo ginčo Pirkimų sąlygos pripažintos neteisėtomis.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-178-378/2018

Dėl maksimalios viešojo pirkimo kainos nustatymo

Ieškovė prašė teismo pripažinti neteisėtais ir panaikinti atsakovės (perkančiosios organizacijos) sprendimus dėl atviro konkurso (toliau – Konkurso) laimėtojo (trečiojo asmens), nes, ieškovės nuomone, trečiojo asmens pasiūlymas viršija maksimalią sutarties vertę. Pirmosios instancijos teismas tenkino ieškinio dalį, o apeliacinės instancijos teismas tenkino ieškinį visa apimtimi.

Kasacinis teismas konstatavo, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nepagrįstai sprendė, jog Konkursui suplanuota maksimali vertė (kaina) buvo įtvirtinta Konkurso dokumentuose. Kasacinis teismas pažymėjo, Viešųjų pirkimų planas tiek pagal ginčui aktualų teisinį reguliavimą, tiek pagal šio dokumento surašymo tikslus, kurie pasiekti ir ginčo Konkurse, nelaikytinas išankstiniu skelbimu apie pirkimą. Pagrindinis išankstinio skelbimo apie pirkimą tikslas – sutrumpinti pasiūlymų pateikimo terminus. Viešųjų pirkimų planų paskelbimo CVP IS pagrindinis tikslas – preliminariai informuoti rinkos dalyvius apie perkančiųjų organizacijų poreikius, kad šie galėtų iš anksto numatyti ir įvertinti savo galimybes varžytis dėl viešųjų pirkimų sutarčių, taip pat, esant reikalui, prisitaikyti prie perkančiųjų organizacijų planuojamų pirkimų. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad skiriasi aptariamų dokumentų paskirtis ir teisinė reikšmė, įskaitant jų (ne)paskelbimo padarinius. Be to, pažymėtina ir atsakovės bei trečiojo asmens nurodoma aplinkybė, reikšminga vertinant užsienio tiekėjų teisėtų lūkesčių užtikrinimą, kad pirkimų planai – nacionalinės teisės sąvoka, o išankstinis skelbimas apie pirkimą – Europos Sąjungos. Kasacinis teismas darė išvadą, kad Konkurso sąlygose nei tiesiogiai, nei netiesiogiai (pvz., duodant tinkamai suformuluotą nuorodą į ikiprocedūrinį dokumentą) Konkursui suplanuota lėšų suma tiekėjams nebuvo išviešinta.

Kasacinis teismas sprendė, kad atsakovės Konkursui suplanuota maksimali kaina buvo nustatyta ikiprocedūriniame dokumente – paraiškoje. Iš Perkančiųjų organizacijų viešųjų pirkimų organizavimo ir vidaus kontrolės rekomendacijų, patvirtintų Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2011 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. IS-174 (toliau – Rekomendacijos), nuostatų kasacinis teismas darė išvadą, kad maksimali planuojamos sudaryti viešojo pirkimo sutarties vertė kaip perkančiosios organizacijos poreikius ir galimybes atspindinti kategorija nustatoma pradinėje viešųjų pirkimų proceso stadijoje, o pirkimo vertė kaip pirkimo būdo ir teisinio reguliavimo laikymosi užtikrinimo priemonė (VPI 9 straipsnis) – jau vėlesnėje, prieš viešojo pirkimo procedūrą paskelbimą. Taigi šios kategorijos atskiros, jų reguliavimo ir taikymo tikslai skirtingi.

Kasacinio teismo vertinimu, perkančioji organizacija negali teisėtai imtis veiksmų taip, kad, koreguojant ikiprocedūrinius dokumentus, nepriimtinas pasiūlymas taptų priimtinas.

Dėl perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumo pagal VPI 39 straipsnio 2 dalies 3 punktą, kasacinis teismas pažymėjo, kad Lietuvos įstatymų leidėjas, laikydamasis perkančiųjų organizacijų teisėtų veiksmų ir kruopštaus viešųjų pirkimų proceso organizavimo, įskaitant pirkimui skirtų lėšų planavimą, prezumpcijos, atskirai sureguliuavo iš anksto nenumatytas situacijas, kai tiekėjai pateikia didesnės nei planuota kainos pasiūlymus. Kasacinis teismas konstatavo, kad VPI 39 straipsnio 2 dalies formuluotės imperatyvusis pobūdis suponuoja perkančiųjų organizacijų pareigą atmesti per didelės kainos pasiūlymus. Taigi dėl nacionalinio reguliavimo perkančiosios organizacijos ne gali, o privalo atmesti per didelės kainos pasiūlymus. VPI neįtvirtinus reikalavimo pirkimo dokumentuose viešinti turimo biudžeto ar užsibrėžtų išlaidų ribų, tokie pasiūlymai atmetami ir tokiu atveju, kai perkančioji organizacija turi papildomų lėšų, kurias galėtų išleisti pakoregavusi ikiprocedūriniuose dokumentuose užfiksuotą pirkimui skirtą lėšų sumą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad VPI 39 straipsnio 2 dalies 3 punkto taikymas nesusietas su perkančiosios organizacijos pasirinkimu pasiūlymus vertinti pagal mažiausią kainą ar ekonominį naudingumą. Akivaizdu, kad tais atvejais, kai pasiūlymai vertinami pagal mažiausią kainą, VPI 39 straipsnio 2 dalies 3 punkto taikymas objektyviai atitinka situaciją, kai tiek laimėtojo, tiek visų kitų dalyvių pasiūlymai viršija sutarčiai nustatytą lėšų sumą. Tokia situacija gali susidaryti ir kai pasiūlymai vertinami pagal ekonominį naudingumą. Vis dėlto, kaip susiklostė apžvelgiamoje byloje, pasiūlymų kiekybinių ir kokybinių santykių vertinimo modelis gali lemti tai, kad tik vieno iš kelių tiekėjų, įskaitant preliminarų laimėtoją, pasiūlymo kaina viršys iš anksto nustatytą skiriamų lėšų sumą. Kasacinis teismas išaiškino, kad kai tiekėjo, kurio pasiūlymas pripažintas ekonomiškai naudingiausiu, nurodyta kaina viršija perkančiosios organizacijos pirkimui skirtą lėšų sumą, pagal VPI 39 straipsnio 2 dalies 3 punktą toks pasiūlymas privalo būti atmestas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad tokiu atveju, koks susiklostė šioje byloje, kai ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą pateikęs tiekėjas pagal teisinį reguliavimą negali būti išrinktas pirkimo laimėtoju, kitiems ūkio subjektams, dalyvavusiems to paties viešojo pirkimo procedūrose ir pateikusiems tinkamos kainos

pasiūlymus, negali būti pripažinti teisėti lūkesčiai į viešojo pirkimo sutarties sudarymą. Dėl to Konkurso procedūros teismo sprendimu nutraukiamos (VPĮ 7 straipsnio 4 dalies 3 punktas).

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo procesinius sprendimus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-160-469/2018

Dėl tiekėjų pareigos pasiūlyme išviešinti subtiekejus ir kitus tiesioginiam sutarties vykdymui pasitelkiamus ūkio subjektus (subtiekejų subtiekejus)

Ieškovė prašė teismo panaikinti atsakovės (perkančiosios organizacijos) sprendimus, kuriais trečiasis asmuo pripažintas atsakovės vykdyto supaprastinto atviro konkurso (toliau – Konkursas) laimėtoju ir nuspręsta su juo sudaryti pirkimo sutartį. Ieškovės nuomone, perkančioji organizacija nepagrįstai sprendė, kad trečiasis asmuo tinkamai pagrindė neišprastai mažą savo pasiūlymo kainą, naudodamasis jo subtiekejo pasitelkiamu pasiūlyme neišviešintu ūkio subjektu (subtiekejo subtiekeju). Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas suformulavo tokią teisės aiškinimo taisyklę: įstatymų leidėjo tiekėjams nustatyta pareiga pasiūlymuose išviešinti pasitelkiamus trečiuosius asmenis aiškintina taip, kad viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose subtiekejais pripažintini visi ūkio subjektai, kurie tiesiogiai prisidės prie perkančiosios organizacijos poreikių tenkinimo, nepriklausomai nuo to, ar jie pasitelkiami pačių pasiūlymus pateikusių tiekėjų (dalyvių). Kasacinis teismas konstatavo, kad nurodyta teisės aiškinimo taisyklė iš esmės reiškia tai, kad nors civilinėje apyvartoje leidžiami įvairaus pobūdžio teisiniai santykiai ir iš jų kylančios subjektų teisės ir pareigos, tačiau viešųjų pirkimų srityje iš principo neegzistuoja kelių (papildomų) lygių subtiekimu teisinių santykių situacijos, todėl visi ūkio subjektai, tiesiogiai prisidedantys prie perkančiosios organizacijos poreikių tenkinimo, laikytini lygiaverčiais subtiekejais, kuriuos reikia išviešinti pasiūlyme.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad tiekėjui nepakanka nurodyti, kad tinkamą paslaugų teikimą užtikrins subtiekejo pasitelktas ūkio subjektas (neturintis prievolinių ryšių su tiekėju ir dėl to nelaikytinas subtiekeju), tačiau toks subjektas perkančiajai organizacijai turi būti išviešintas, kad ši galėtų visapusiškai įvertinti tiekėjo pasiūlymą, be kita ko, įsitikinti, jog siūlomų paslaugų dalį teiksiantys subjektai atitinka pirkimo dokumentuose nustatytus kvalifikacijos ar kitus reikalavimus. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad, tai, jog tiekėjo tiesioginiai kontrahentai galbūt jo neinformavo apie bendradarbiavimą su kitais ūkio subjektais, nekeičia pirmiau nurodytos tiekėjo pareigos apimties, už kurią jis pats atsakingas, o neigiami jos nevykdymo padariniai jam kyla kaip sudėtinės verslo rizikos dalis.

Atsižvelgdamas į nurodytus išaiškinimus, kasacinis teismas sprendė, kad situacija, kai perkančioji organizacija pripažįsta tinkamu ir pagrįstu mažiausios kainos pasiūlymą pateikusių tiekėjų paaiškinimą, jog perkamos paslaugos bus suteiktos pasitelkiant ne pasiūlyme nurodyto kvalifikacijos reikalavimus atitinkančio subtiekejo pajėgumus, bet kito, pasiūlyme neišviešinto, ūkio subjekto, kurio atitiktis nustatytiems kvalifikacijos reikalavimams Konkurso procedūrų metu nebuvo patikrinta, pajėgumus, neatitinka Viešųjų pirkimų įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų viešųjų pirkimų lygiateisiškumo ir skaidrumo principų. Dėl to kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir ieškinį tenkino.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-219-469/2018

Civilinio proceso teisė

Dėl atlyginimo nuostolių, patirtų dėl laikinųjų apsaugos priemonių – visų darbuotojo darbinių funkcijų vykdymo sustabdymo – taikymo

Ieškovas prašė teismo priteisti iš atsakovių nuostolių atlyginimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Ieškovo manymu, dėl atsakovių veiksmų, ginčijant ieškovo valdybos nutarimą ir

prašant taikyti laikinąsias apsaugos priemones, naujai paskirto generalinio direktoriaus (trečiojo asmens) įgaliojimai buvo nepagrįstai sustabdyti. Dėl to ieškovas patyrė nuostolių, susidedančių iš darbo užmokesčio trečiajam asmeniui, įmokų Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai ir Garantiniam fondui, nes, nors trečiasis asmuo negalėjo atlikti jam pavestų darbo funkcijų (ne dėl savo kaltės), tačiau ieškovas privalėjo mokėti jam darbo sutartimi sulgytą darbo užmokestį. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad DK 123 straipsnio 1 dalyje (redakcija, galiojusi iki 2017 m. liepos 1 d.) pateiktas nebaigtinis sąrašas atveju, kai darbuotojas yra nušalinamas nuo darbo, pažymint, kad darbuotojas gali būti nušalintas nuo darbo ir kitais įstatymų nustatytais pagrindais. Taip pat šioje teisės normoje, be kita ko, nurodyta, kad nušalinimo laikotarpiu darbdavys nemoka darbuotojui darbo užmokesčio. Kasacinis teismas konstatavo, kad, jeigu CPK nustatytu pagrindu teismas priima nutartį taikyti tokias laikinąsias apsaugos priemones, kaip visų darbuotojo darbinių funkcijų vykdymo sustabdymą, tai laikytina, kad darbuotojas yra nušalintas nuo darbo įstatymo nustatytu pagrindu, ir darbdavys, vadovaudamasis DK 123 straipsnio 1 dalimi, tokiam darbuotojui neturi pareigos mokėti darbo užmokesčio. Apžvelgiamoje byloje teismas nutartimi civilinėje byloje tenkino atsakovių prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones ir uždraudė ieškovui įgyvendinti ir (ar) vykdyti ieškovo valdybos nutarimą dėl generalinio direktoriaus atšaukimo ir naujo generalinio direktoriaus (trečiojo asmens) paskyrimo, sustabdant visus bet kokius naujojo generalinio direktoriaus (trečiojo asmens) įgaliojimus nuo jo paskyrimo dienos. Savo esme tokia teismo nutartis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo reiškia visų darbuotojo darbinių funkcijų vykdymo sustabdymą (nušalinimą nuo darbo). Taigi laikinųjų apsaugos priemonių taikymo laikotarpiu trečiasis asmuo negalėjo vykdyti savo, kaip generalinio direktoriaus, visų darbo funkcijų, o ieškovas (darbdavys) DK 123 straipsnio 1 dalies pagrindu neturėjo pareigos mokėti jam darbo užmokesčio. Kasacinis teismas darė išvadą, kad nors ginčo atveju ir buvo nustatyti neteisėti atsakovių veiksmai, bet tarp jų ir ieškovo patirtos žalos nėra priežastinio ryšio, nes ieškovas žalą patyrė ne dėl atsakovių neteisėtų veiksmų, o dėl savo veiksmų (mokėjo darbo užmokestį trečiajam asmeniui, nors pritaikius laikinąsias apsaugos priemones turėjo pagrindą jo nemokėti). Kasacinis teismas sprendė, kad nenustatyta viena iš būtinųjų atsakovių civilinės atsakomybės sąlygų – priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos, todėl nėra pagrindo atsakovių civilinei atsakomybei kilti.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-98-969/2018

Statybų teisė

Dėl projektavimo sąlygų sąvado, statybos leidimo ir statinių pripažinimo tinkamais naudoti akto pripažinimo negaliojančiais bei statybos padarinių šalinimo

Prokuroras, gindamas viešąjį interesą, prašė pripažinti negaliojančiais savivaldybės administracijos atsakovui išduotus projektavimo sąlygų sąvadą, statybos leidimą, statinių pripažinimo tinkamais naudoti aktą bei įpareigoti atsakovą nugriauti pastatytus statinius upės apsaugos juostoje. Pirmosios instancijos teismas ieškinio dalį tenkino. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį tenkino visiškai.

Kasacinis teismas apžvelgiamoje byloje priminė, kad, sprendžiant statybos ir statybą leidžiančio dokumento teisėtumo klausimus, taikytinas grįžimo į buvusią padėtį modelis, reiškiantis, kad turi būti tiriama ir vertinama ta faktinė situacija, kuri buvo statybos pradžios ar statybą leidžiančio dokumento išdavimo momentais, taikomi tie teisės aktai, kurie galiojo būtent pirmiau įvardytais momentais. Remdamasis statybos darbų vykdymo laikotarpiu (2006 m. gegužės 29 d. – 2008 m. spalio 16 d.) galiojusiomis Statybos įstatymo nuostatomis, kasacinis teismas konstatavo, kad skiriamasis naujo statinio statybos ir statinio rekonstravimo požymis yra tas, kad naujo statinio statybos darbai yra vykdomi, siekiant sukurti naują statinį (iki tol neegzistavusį arba vietoj visiškai sugriuvusio, sunaikinto ar nugriauto pastatant kitą), o statinio rekonstravimo darbai yra vykdomi,

siekiant esminio esamo statinio pertvarkymo, įskaitant ir naujos statinio kokybės (bet ne naujo statinio, išskyrus Statybos įstatymo 2 straipsnio 18 dalyje nurodytus priestatus) sukūrimą. Tai reiškia, kad pagal statybos darbų vykdymo laikotarpiu galiojusį teisinį reguliavimą, jeigu, vykdant statybos darbus, yra išardomas visas anksčiau buvęs statinys ir iš naujo pastatomos statinio konstrukcijos ir elementai, tai tokių darbų atlikimas teisiškai kvalifikuojamas kaip nauja statyba, o ne rekonstravimas. Šioje byloje nustatyta, kad atsakovo teisių pirmtakei vykdant statybos darbus, buvo išardytos (išmontuotos) visos pirminio statinio – ūkio pastato – konstrukcijos ir elementai, vadinasi, statinys buvo nugriautas ir vietoj šio statinio pastatytas kitas statinys, t. y. gyvenamasis namas. Kasacinis teismas darė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai sprendė, jog atsakovo teisių pirmtakė vykdė naujo statinio, t. y. gyvenamojo namo, statybos darbus. Tokio statinio statyba yra draudžiama pakrantės apsaugos juostoje pagal Saugomų teritorijų įstatymo 20 straipsnio 5 dalį, nes, sprendžiant pagal jos turinį („leidžiama statyti tik“), yra išakmiai įtvirtintas baigtinis pakrantės apsaugos juostoje leidžiamų statyti naujų statinių sąrašas – hidrotechniniai statiniai, vandens paėmimo ir išleidimo į vandens telkinius įrenginiai, vandenvietės, tiltai, prieplaukos. Vadinasi, naujų statinių statyba pakrantės apsaugos juostoje yra galima tik tiek, kiek tokią statybą *expressis verbis* (aiškiais žodžiais, tiesiogiai) leidžia Saugomų teritorijų įstatymo 20 straipsnio 5 dalis.

Nors savavališkos statybos ar statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo priemonių taikymas įstatymo nustatytais sąlygomis laikomas teisėtu nuosavybės teisės ribojimo pagrindu, kasacinis teismas pažymėjo, kad vis dėlto įpareigojimas nugriauti statinį – sunaikinti nuosavybės teisės objektą – yra pati griežčiausia ir didžiausias neigiamas pasekmes savininkui sukelti nuosavybės teisės varžymo priemonė, todėl tokios savavališkos statybos ar statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo priemonės taikymas yra galimas tik esant iš esmės neabejotinam įsitikinimui, kad egzistuoja įstatymo nustatytos sąlygos taikyti šią priemonę. Kasacinis teismas konstatavo, kad, reikalaujant statinio (jo dalies) nugriovimo, kaip savavališkos statybos ar statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo priemonės taikymo, ir įrodinėjant faktines aplinkybes, sudarančias tokio reikalavimo pagrindą, taikytinas aukštesnis įrodinėjimo standartas. Tai reiškia, kad faktinėms aplinkybėms, kuriomis įrodinėjamas statinio statybos neteisėtumas (savavališkumas) arba statybą leidžiančio dokumento neteisėtumas ir grindžiamas reikalavimas dėl statinio nugriovimo, pagrįsti turi būti pateikti konkretūs, tikslūs, aiškūs, išsamūs, nepriešaringi ir patikimi objektyvios prigimties faktiniai duomenys (įrodymai), parengti (surinkti) asmenų, turinčių specialiųjų žinių ir veikiančių pagal savo kompetenciją. Teismui, sprendžiančiam reikalavimus dėl savavališkos statybos ar statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo statinių nugriovimo būdu, neturi kilti abejonių dėl faktinių aplinkybių, sudarančių tokio reikalavimo pagrindą, egzistavimo – teismo įsitikinimas turi būti iš esmės neabejotinas. Tokio pobūdžio byloms yra būdingas viešojo intereso elementas. Šio elemento egzistavimas suponuoja, kad teismas, esant prieštaravimų tarp skirtingų faktinių duomenų, *ex officio* privalo imtis veiksmų tokiems prieštaravimams pašalinti – pasiūlyti šalims pateikti papildomus įrodymus (CPK 179 straipsnio 1 dalis) ir (ar) pats rinkti įrodymus (CPK 179 straipsnio 2 dalis). Be to, prokurorui įrodžius, kad statytoja, siekdama gauti statybą leidžiantį dokumentą, nepateikė privalomo pateikti dokumento, kuris sudarytų pagrindą nustatyti, ar gyvenamasis namas (jo dalis) buvo suprojektuotas statyti pakrantės apsaugos juostoje, statytojai (jos teisių perėmėjui) tenka pareiga prisiimti pirmiau aptarto dokumento nebuvimo tarp kitų privalomų dokumentų pasekmes. Tarp šių pasekmių yra ir procesinė pareiga įrodyti aplinkybę, kad statinys (jo dalis) pagal projektą nepateko į pakrantės apsaugos juostą.

Kasacinis teismas nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas netyrė ir nevertino, ar statinys (jo dalis) pagal projektą pateko į pakrantės apsaugos juostą, kitaip tariant, ar statinys (jo dalis) buvo suprojektuotas statyti pakrantės apsaugos juostoje (o ne vien tai, kad po jos užbaigimo atsidūrė pakrantės apsaugos juostoje). Teismas, sprenddamas klausimą dėl statybą leidžiančio dokumento teisėtumo, apsiribojo nustatytų projektavimo dokumentų trūkumų ir duomenų apie faktinę padėtį po statybos užbaigimo įvertinimu, nors turėjo būti įvertintos ir kitos su statyba pakrantės juostoje susijusios aplinkybės. Kasacinis teismas konstatavo, kad skundžiama nutartis šiuo aspektu yra

prieštaringa – apeliacinės instancijos teismas neišsiaiškino ir dėl to kyla abejonių, ar gyvenamasis namas (jo dalis) šiuo metu yra įsiterpęs į pakrantės apsaugos juostą dėl paties statinio suprojektavimo ir statybos šioje juostoje ar dėl upės kranto linijos išardymo šio statinio statybos metu ar vėliau (t. y. po statybos leidimo išdavimo).

Atsižvelgdamas į teisės aktus, reglamentuojančius saugomų teritorijų apsaugą, kasacinis teismas darė išvadą, kad saugomų teritorijų apsaugos reikalavimai yra sudėtinė statybų teisinio reguliavimo dalis, tad, sprendžiant savavališkos statybos pagal neteisėtą statybos leidimą įteisinimo klausimą, turi būti patikrinta, ar statyba neprieštaruoja saugomų teritorijų apsaugos teisės aktų reikalavimams. Vadinasi, jeigu statant statinį buvo pažeisti saugomų teritorijų apsaugos reikalavimai, kartu buvo pažeisti ir statybos reikalavimai. Kita vertus, upės kranto linijos išardymas pirmiausia būtent ir suponuoja aplinkos (saugomų teritorijų) apsaugos reikalavimų pažeidimą, todėl tokio neteisėto veiksmo padarinių šalinimo klausimas pirmiausia sprendžiamas pagal teisės normas, kurios reglamentuoja aplinkos apsaugos reikalavimų pažeidimų padarinių šalinimą.

Kasacinis teismas konstatavo, kad, nustačius, kad gyvenamasis namas (jo dalis) buvo suprojektuotas statyti pakrantės apsaugos juostoje ir kad šio statinio (jo dalies) įsiterpimas į pakrantės apsaugos juostą yra tiesioginė statybos veiklos šioje saugomoje teritorijoje pasekmė, turi būti taikomos statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo kraštutinės priemonės (statinio ar jo dalies nugriovimas ar išardymas). Jeigu pasitvirtintų, kad gyvenamojo namo (jo dalies) įsiterpimas į pakrantės apsaugos juostą yra upės kranto linijos išardymo vykdant statybos ar vėlesnę (t. y. po statybos leidimo išdavimo) veiklą pasekmė, tai turi būti sprendžiama, ar egzistuoja pagrindas ir galimybė atkurti iki išardymo buvusią pakrantės apsaugos juostą teisės aktų nustatyta tvarka. Nustačius, kad egzistuoja pagrindas ir galimybė atkurti iki išardymo buvusią pakrantės apsaugos juostą, teismas šias specialiąsias priemones galimų upės kranto linijos išardymo veiksmų pasekmėms pašalinti turėtų taikyti šioje (nagrinėjamoje) byloje *ex officio*, gindamas viešąjį interesą. Paaiškėjus, jog nėra pagrindo arba galimybės atkurti iki išardymo buvusią pakrantės apsaugos juostą, turėtų būti taikomos statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo kraštutinės priemonės (statinio ar jo dalies nugriovimas ar išardymas).

Kasacinis teismas papildomai pažymėjo, kad savavališkos statybos padariniai šalinami statytojo lėšomis (tokie padariniai šalinami kitų įstatyme nurodytų asmenų lėšomis tik tais išskirtiniais atvejais, kai nėra aiškus statytojas) (Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros įstatymo 14 straipsnio 1 dalis, 9 dalies 2–5 punktai), o statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padariniai šalinami kaltų asmenų, t. y. tų asmenų, kurie yra atsakingi už statybą leidžiančio dokumento išdavimą pažeidžiant teisės aktų reikalavimus, lėšomis (Statybos įstatymo 33 straipsnio 2 dalies 1–2 punktai). Vadinasi, statytojas tokiais atvejais nebūtinai yra tas asmuo (ar vienintelis asmuo), kurio lėšomis šalinami statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padariniai. Taigi, apeliacinės instancijos teismas, nustatęs pagrindą taikyti Statybos įstatymo 33 straipsnio 2 dalies 1–2 punktuose įtvirtintas statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo priemones, turėtų išsiaiškinti ir atitinkamai argumentuoti, kas yra atsakingas (atsakingi) už statybą leidžiančio dokumento išdavimą pažeidžiant teisės aktų reikalavimus ir todėl privalo dengti išlaidas už statybos padarinių šalinimą.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinės instancijos teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, kuria atsakovas (statytojos teisių perėmėjas) įpareigotas nugriauti (išardyti) gyvenamojo namo dalį, stoginę, lauko židinį, sutvarkyti statybvietę, ir perdavė šią bylos dalį iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-201-695/2018

Bankroto teisė

Dėl nuostolių, atsiradusių neturint galimybės naudotis patalpomis, kurios užimtos bankrutuojančiai įmonei priklausančiu turtu, atlyginimo

Ieškovė prašė teismo iš atsakovės bankroto administravimo išlaidoms skirtų lėšų priteisti jai nuostolių, atsiradusių neturint galimybės naudotis patalpomis, kurios užimtos bankrutuojančiai įmonei priklausančiu turtu, atlyginimą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinio dalį tenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad bankroto administravimo išlaidoms gali būti priskirtos ir kitos – Įmonių bankroto įstatymo (toliau – ĮBĮ) 36 straipsnio 3 dalyje *expressis verbis* (aiškiais žodžiais, tiesiogiai) neregamentuotos – išlaidos, jei jos yra susijusios su bankroto procedūromis ir skirtos jų vykdymo išlaidoms apmokėti. Įstatymų leidėjui pasirinkus minėtą reguliavimo modelį ir įtvirtinus nebaigtinį bankroto administravimo išlaidų sąrašą, kiekvienu konkrečiu atveju (jeigu, žinoma, išlaidos nėra *expressis verbis* įvardytos ĮBĮ 36 straipsnio 3 dalyje) turi būti sprendžiama, ar egzistuoja pagrindas priskirti atitinkamas išlaidas bankroto administravimo išlaidoms.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad du esminiai kriterijai, pagal kuriuos turi būti sprendžiamas išlaidų priskyrimo bankroto administravimo išlaidoms klausimas, yra išlaidų atsiradimo (susidarymo) momentas bei išlaidų teisinė prigimtis ir paskirtis. Nuostoliai, kuriuos ieškovė patyrė negautų pajamų forma, t. y. neturėdama galimybės dėl atsakovės neteisėtų veiksmų – turto nepasiėmimo ir kartu ieškovės valdomų patalpų neatlaisvinimo – subnuomoti patalpas, susidarė atsakovės bankroto proceso, *inter alia*, bankroto administravimo veiklos, laikotarpiu. Pažymėtina, kad, ką patvirtina teismų nustatytos faktinės aplinkybės, ieškovės valdomos patalpos pirmiau minėtu (nuostolių susidarymo) laikotarpiu buvo faktiškai naudojamos atsakovės turto – specifinės įrangos – laikymo ir kartu saugojimo tikslais. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad bankrutuojančios įmonės turto saugojimo išlaidos priskirtinos bankroto administravimo išlaidoms. Vadinasi, patalpų naudojimo bankrutuojančios įmonės turto laikymo ir saugojimo tikslais faktą įforminus sutartimi, pinigų sumos, kurias turto savininkas ar valdytojas gautų pagal tokį susitarimą, būtų išmokamos iš bankroto administravimo išlaidoms skirtų lėšų. Kasacinio teismo vertinimu, analogiškai turi būti kvalifikuojami ir turtiniai pradimai, kuriuos patiria turto savininkas ar valdytojas, neturėdamas galimybės (dėl bankrutuojančios įmonės neteisėtų veiksmų) laisvai naudotis turtu, kuris faktiškai yra naudojamas bankrutuojančios įmonės turto laikymo ir saugojimo tikslais. Kasacinis teismas pažymėjo, kad bankrutuojančiai įmonei, kuri po bankroto bylos iškėlimo dalyvauja civiliniuose teisiniuose santykiuose, negali būti teikiamos privilegijos kitų civilinių teisinių santykių dalyvių atžvilgiu ir kartu negali būti sudarytos galimybės piktnaudžiauti savo padėtimi. Atsižvelgdamas į nurodytus argumentus, kasacinis teismas sprendė, kad turtinės žalos, kurią patiria turto savininkas ar valdytojas, neturėdamas galimybės (dėl bankrutuojančios įmonės neteisėtų veiksmų) laisvai naudotis turtu, kuris faktiškai yra naudojamas bankrutuojančios įmonės turto laikymo ir saugojimo tikslais, atlyginimas yra bankroto administravimo išlaidos ĮBĮ 36 straipsnio 3 dalies prasme.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas pakeitė bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir ieškinį tenkino visiškai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-193-969/2018

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt